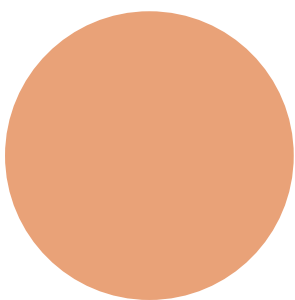

Мрежа за заштита од дискриминација

ИНДИВИДУАЛНИТЕ ЗЕМЈОДЕЛЦИ И ПРАВОТО НА ПАРИЧНИ НАДОМЕСТОЦИ ЗАРАДИ ПРИВРЕМЕНА СПРЕЧЕНОСТ ЗА РАБОТА

Меѓународни стандарди и компаративни практики за остварување на
правото на парични надоместоци заради привремена спреченост за
работа поради болест, повреда, бременост, раѓање и мајчинство

Автор: Гоце Коцевски, LL.M
Уредничка: Драгана Дрндаревска, LL.M

Издавач

Коалиција секасуални и здравствени права на маргинализираните заедници МАРГИНИ Скопје, Мрежа за заштита од дискриминација

Автор

м-р Гоце Коцевски

Уредничка

м-р Драгана Дрндаревска

Графичко уредување и дизајн

Емилија Ем Мишева

Скопје, септември 2023

Содржината на ова видео е единствена одговорност на Коалиција Маргини и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Владата на Швајцарија, Цивика мобилитас и организациите што ја спроведуваат.

Проектот „Видливи, здружени и гласни- Акција за еднаквост и недискриминација преку учество и мултисекторска соработка“ е поддржан од Владата на Швајцарија преку Цивика мобилитас.

СОДРЖИНА

Листа на кратенки	1
1. Воведни забелешки	2
1.1 Заднина на проблемот	2
1.2 Намена, предмет и цели на анализата	3
1.3 Методолошки пристап	4
2. Зошто земјоделците во РС Македонија немаат пристап до права на надоместоци во случај на спреченост за работа? – Анализа на проблемот	9
2.1 Правен статус на индивидуалните земјоделци	9
2.2 Индивидуалните земјоделци и задолжителното социјално осигурување	11
2.3 Правото на надоместок поради привремена спреченост за работа	13
2.4 Индивидуалните земјоделци не се самовработени лица – <i>Contradictio in adjecto</i>	14
3. Меѓународни стандарди	16
3.1 Меѓународна организација на трудот (МОТ)	16
3.2 Совет на Европа	18
3.3 Европска Унија	19
4. Компаративни практики	25
4.1 Србија	25
4.2 Хрватска	27
4.3 Словенија	30
4.4 Албанија	33
4.5 Естонија	34
4.6 Полска	36
4.7 СР Германија	38
4.8 Бугарија	40
4.9 Литванија	42
5. Заклучоци и препораки	45
5.1 Заклучоци	45
5.2 Препораки за политики	47
Библиографија	51
Литература	51
Правни акти	53

Листа на кратенки

РСМ	Република Северна Македонија
ЕУ	Европска Унија
МОТ	Меѓународна организација на трудот
ООН	Организација на обединетите нации
СПЕУ	Судот на правдата на Европската Унија
ДФЕУ	Договор за функционирање на Европската Унија
ЗЗО	Закон за здравственото осигурување
ЗПСЗО	Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување
ЗРО	Закон за работните односи
ЗВЗД	Закон за вршење земјоделска дејност
ЗЗРР	Закон за земјоделство и рурален развој
ФЗО	Фонд за здравствено осигурување
МЗВШ	Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
КСЗД	Комисија за спречување и заштита од дискриминација
МПЕСКП	Меѓународен пакт за економски, социјални и културни права

1. Воведни забелешки

1.1 Заднина на проблемот

Индивидуалните¹ земјоделци во РС Македонија² немаат право на паричен надоместок за време на спреченост за работа поради болест и мајчинство.³ Постојниот модел на социјално осигурување ја исклучува оваа категорија лица⁴, независно од тоа што тие: вршат самостојно економска дејност, се обврзници во рамки на единствениот систем за социјално осигурување и плаќаат придонеси за здравствено осигурување.⁵ Овој системски пропуст го повредува правото на социјална сигурност и социјално осигурување⁶ на начин што една економско активна категорија обврзници на социјално осигурување (индивидуалните земјоделци) е ставена во понеповолна положба во однос на другите економско активни категории обврзници (работници и самовработени лица). Дискриминаторската природа беше потврдена и од страна на Комисијата за заштита од дискриминација⁷. Отсуството на надоместок во случаите кога лицето поради објективни причини не може да ја врши земјоделската дејност од која обезбедува приход уште повеќе го зголемува веќе присутниот ризик од сиромаштија што ја засега оваа категорија лица.⁸ Особено негативно се засегнати жените од руралните средини чиј единствен извор на приход е земјоделската дејност. Тие се соочуваат со ризик од сиромаштија (поради неможноста за работа додека се грижат за своето новороденче) и се принудени да започнат со вршење на дејноста, иако сè уште е неопходна грижа за детето. Имајќи го предвид отсуството на здравствени услуги, како и услуги за планирање на семејството⁹, тоа ги отежнува животот и благосостојбата на руралната жена.

¹ Поимот индивидуален земјоделец во контекст на оваа анализа се применува родово неутрално и ги вклучува и мажите и жените кои вршат земјоделска дејност, освен во случаите кога заради спецификите на текстот е неопходно да се користат именки во женски или во машки род соодветно.

² Во домашното законодавство постојат две дефиниции на поимот „индивидуален земјоделец“. Според [Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување](#), „Службен весник“ бр.142/08... 247/18, индивидуални земјоделци се лица на кои земјоделската дејност им е единствено занимање и кои остваруваат приход по основ на вршење на земјоделска дејност. Од друга страна, пак, во прописите кои ја уредуваат земјоделската дејност индивидуалните земјоделци се дефинирани како физички лица кои вршат земјоделска дејност од помал обем и се запишани во регистарот на индивидуални земјоделци. Како земјоделска дејност од помал обем се смета вршење на земјоделска дејност лично од страна на земјоделецот и најмногу десет вработени, вклучувајќи ги и членовите на семејството, како и најмногу пет сезонски работници. Види чл. 7 и 8 [Закон за вршење земјоделска дејност](#), „Сл. весник“ бр. 11/2002; 89/2008; 116/2010; 53/2011; 39/16.

³ Заради поедноставување на текстот, анализата ќе ги користи поимите „спреченост поради болест“ (sickness benefit), кој покрај болест на лицето надвор од работа, ги опфаќа и повредите надвор од работа, повредата на работа и професионалните болести, лекување и медицинско испитување, неѓа на болно дете, неѓа на член на семејство, придружување на болно дете, давање крв, ткиво или орган, како и изолираност заради спречување на зараза; од друга страна, „спреченост поради мајчинство“ (maternity benefit) ќе ги опфати надоместоците поради бременост, раѓање и мајчинство (грижа за новороденче).

⁴ [Закон за здравственото осигурување](#), „Сл. весник“ бр. 25/00... 60/23. Чл. 13 ст. 1 и чл. 14 ст. 1.

⁵ [Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување](#), „Службен весник“ бр.142/08... 247/18. Чл. 7 ст. 1 т. 6 и чл. 10 ст. 1 т. 4.

⁶ Устав на РС Македонија, чл. 34

⁷ Комисија за спречување и заштита од дискриминација, [Мислење бр. 08-119/3 од 03.03.2023 година](#).

⁸ За ризикот од сиромаштија кај земјоделците во РС Македонија види кај Лазаров, Д. (2009) [Сиромаштија, нееднаквост и квалитет на живот во Република Македонија](#). Економски институт – Скопје. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје; Туна, Е. Симоноска, А. Петровска-Митревска, Б. (2022) [Мултидимензионална анализа на сиромаштијата во Република Северна Македонија](#). Мултидимензионална анализа на сиромаштијата во Република Северна Македонија. Национална федерација на фармери; Тошеска, М. (2021) [Положбата на руралните жени во македонското општество](#). Здружение за рурален развој „Локална акциона група АГРО ЛИДЕР“.

⁹ За ограничениот пристап до здравствени услуги и услуги за планирање на семејството види кај Павловски, Б. Фришчиќ (2022) Кога местото на живеење го одредува здравјето – [Пристап до примарна здравствена заштита за руралното население во Република Северна Македонија](#). Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените.

Самиот факт дека дискриминацијата има системски карактер, е предизвикана со закон, засега остварувањето на уставно загарантираните права предизвикува особено сериозни последици кон социјалната сигурност на една цела категорија граѓани, наметнува идна и неодложна потреба од сеопфатна реформа. Веќе подолг временски период граѓанските организации, како и здруженија на земјоделци, бараат обезбедување пристап до надоместоците во случај на спреченост за работа, особено во однос на надоместокот поради мајчинство.

Во обид да одговори на барањата, Владата најпрвин најави, а потоа и донесе посебна програма со која предвиде средства за „поддршка на социјална сигурност на жените кои вршат земјоделска дејност“ за 2023.¹⁰ Ваквото решение беше оквалификувано од страна на дел од граѓанските организации (70 граѓански организации) како несистемско, недоволно и несигурно имајќи предвид дека остварувањето на ова право ќе зависи од одлука на Владата, не врз основа на закон.¹¹ Во април 2023 беше поднесен Предлог-закон од група пратеници со кој се изменува и дополнува Законот за здравствено осигурување на начин на кој се признава правото на надомест за спреченост и на индивидуалните земјоделци и се уредува основицата за пресметка и исплата на надоместокот за т.н. породилно отсуство.¹² Постапката по предлогот е сè уште во тек, поради што се наметнува потреба од детална и сеопфатна анализа на проблематиката со цел идентификување на соодветно и применливо законско решение кое ќе ја зајакне социјалната сигурност на земјоделците.

¹⁰ Влада на РСМ (2023) [Програма за поддршка на социјалната сигурност на жените кои вршат земјоделска дејност за 2023.](#)

¹¹ Во декември 2022 г. беше упатено барање за системско решение за овозможување платено породилно отсуство на земјоделките од 70 граѓански организации. Види <https://sdk.mk/index.php/makedonija/70-organizatsii-baraat-promena-na-diskriminatorskoto-reshenie-so-koe-zemjodelkite-nemaat-pravo-na-platenno-porodilno-otsustvo/>

¹² [Предлог на Закон за изменување и дополнување на Законот за здравствено осигурување по скратена постапка](#) од Димитар Апасиев и Борислав Крмов. Април 2023.

1.2 Намена, предмет и цели на анализата

Намената на оваа анализа е да придонесе во тековната јавна дебата за потребата од законско признавање на правата на надоместок во случај на привремена спреченост за работа поради болест и мајчинство, преку презентирање на релевантни меѓународни стандарди и компаративни практики од други држави. Од една страна, кои било реформи, особено оние кои ги засегаат основните права на граѓаните вклучувајќи го и правото на социјална сигурност, треба да се спроведат врз основа на темелен преглед на меѓународните стандарди. Од друга страна, пак, компаративните практики овозможуваат увид и споредба во различните модалитети преку кои е обезбеден пристап до надоместоци поради спреченост за земјоделците, притоа земајќи ги предвид локалните специфики.

Предмет на оваа анализа е постојната уреденост на системот за социјална сигурност за индивидуалните земјоделци во РС Македонија, меѓународните стандарди воспоставени во меѓународните договори (конвенции), како и т.н. инструменти на „меко право“ (правно не-обврзувачки акти, како препораки и резолуции) со кои се уредува пристапот до права од социјална сигурност за земјоделците кои самостојно вршат земјоделска дејност. Во фокус на анализата се стандардите на Меѓународната организација на трудот, Советот на Европа, како и Европската Унија. Дополнително, предмет на анализа се националните системи за социјална сигурност во девет држави кои, во различен обем, го имаат на ниво на закон признато правото на паричен надоместок поради спреченост за работа.

Цел на анализата е да даде препораки засновани врз докази кои ќе овозможат пристап на земјоделците до овие права согласно најдобрите стандарди и практики, а притоа земајќи ги предвид спецификите на земјоделската работа, рамката на системот на социјално осигурување во РС Македонија и, секако, посебниот правен и општествен контекст. Анализата е изработена за потребите на Мрежата за заштита од дискриминација (МЗД), која веќе подолг период укажува на овој проблем и бара негово одржливо, долгорочно и системско решавање. Анализата се надоградува и надополнува на претходните публикации изработени од страна на МЗД кои се однесуваат на ова прашање.¹³

¹³ Тошеска, М. [Индивидуалните земјоделци и нивните права – Имаат ли право на платено породилно отсуство](#). Маргини. Скопје, 2022; Кануркова Јовановска, Ј. Петковска, Н. [Усогласување на македонското законодавство со Директивата 2010/41/ЕУ за примена на принципот на еднаков третман на мажите и жените кои вршат активности во својство на самовработените лица за укинување на Директивата 86/613/ЕЕЗ](#). Маргини. Скопје, 2022.

1.3 Методолошки пристап

а. Аналитичка рамка

Паричните надоместоци во случај на спреченост за работа поради болест или мајчинство се средства преку кои се остварува правото на **социјалната сигурност**. Притоа, авторот ја зема предвид разликата помеѓу социјалната сигурност (social security) како систем кој обезбедува надоместоци за работници и економски активни лица во случај кога настанува одреден ризик поради кој тие се доведуваат до ризик од сиромаштија, и **социјалната помош**¹⁴ (social assistance) која, покрај надоместоци, опфаќа и сеопфатен систем на услуги со цел намалување на сиромаштија и обезбедување социјална инклузија.

Социјалната сигурност може да се анализа низ повеќе различни аспекти. Таа е важна во социјалниот контекст како механизам за прераспределба на доходот. Понатаму, поради фактот дека чини пари, таа може да се анализира и низ економска призма. Балансирањето помеѓу слободата на пазарот и државата на благосостојбата, што е неопходно за дефинирање на нејзиниот опфат, ја носи во доменот на политиката.¹⁵ Сепак, за потребите на оваа анализа, социјалната сигурност ќе се гледа **низ призмата на правото**, како систем воспоставен со закон, заради остварување на одредено човеково право. При дефинирањето на содржината на социјалната сигурност, авторот се води од Конвенцијата на МОТ бр. 102, која определува девет различни права (здравствена заштита и надомест на приход во случај на болест, невработеност, старост, повреда на работа, професионална болест, семејство, мајчинство, инвалидитет, загуба на член на семејство).¹⁶ Сепак, заради предметот на анализата, фокусот е на надоместоците во случај на болест и мајчинство.

Појдовна точка во анализата е дека социјалната сигурност **се воспоставува и уредува со националните закони заради остварување на права**. Таа е дел од правните системи на сите развиени општества што овозможуваат остварување на права. Притоа, важно е да се истакне дека надоместоците **што се исплаќаат не се израз на добротворност од страна на државата кон поединецот**, ниту се **едностранни трансфери на средства од државата кон поединецот**. Трансферите произлегуваат од постоење на правен однос. Ако условите се исполнети од страна на корисникот и администрацијата што управува со системот го потврди тоа, тогаш ќе се исплатат паричните надоместоци.¹⁷

Правото на социјална сигурност е основно човеково право признато во меѓународното право. Со издигнувањето на наднационално ниво, се воспостави обврска од државите да изградат институции за социјална сигурност. Како дел од втората генерација права, идејата за социјални права¹⁸ поаѓа од критика на граѓанските права кои се засноваат врз идејата за „негативна слобода“ и принципот на формална еднаквост (еднаквост на можности).

¹⁴ Peers et al. (2021) *The EU Charter of Fundamental Rights A Commentary*, 2nd Edition. Hart Publishing. 985-1006.

¹⁵ Eichenhofer, E. (2015) Social security as a human right: A European perspective во *Research Handbook on European Social Security Law*. Eds. Pennings, F. Vonk, G. Edward Elgar Publishing.

¹⁶ Pennings, F. (2007) 'The Meaning of International Standards in Social Security', in Jef van Langendonck (ed.), *The Right to Social Security, Intersentia*; Becker, U. Pennings, F. Dijkhoff Tineke (2013), *International Standard-setting and Innovations in Social Security*. Kluwer Law International.

¹⁷ Eichenhofer, E. (2015) Social security as a human right: A European perspective во *Research Handbook on European Social Security Law*. Eds. Pennings, F. Vonk, G. Edward Elgar Publishing.

¹⁸ Меѓународен пакт за економски, социјални и културни права, чл. 9.

¹⁹ Barak-Erez Aeyal Gross (eds) (2007) *Exploring Social Rights*, Hart Publishing; Beyer, G. (2012) 'Economic Rights: Past, Present and Future', in Thomas Cushman (ed), *Handbook of Human Rights*. Routledge, 291; De Burca, G. De Witte B. (2005) *Social Rights in Europe*. Oxford University Press; Fabre (2000) *Social Rights under the Constitution. Government and the Decent Life*. Oxford University Press; Langford, M (2008) *Social Rights Jurisprudence*. Cambridge University Press; Mikkola M. (2010) *Social Human Rights of Europe*. Legisactio

Еднаквоста пред закон не е гаранција за можност за имање исти шанси за добар живот.²⁰ Социјалните права се суштински во воспоставување општество кое се заснова врз правичност. Тие се засноваат врз идејата на т.н. „позитивна слобода“ сфатена како суштинска моќ што лицето смета дека треба да ја постигне. Човечкото право на социјална сигурност го направи воспоставувањето на универзален и сеопфатен систем на социјална сигурност со широк опсег на суштински придобивки за секое човечко суштество задолжителен императив на сите држави. Според таквото меѓународно законодавство за човекови права, државите повеќе не се слободни да одлучуваат дали и како треба да воспостават систем за социјално осигурување.

Третиот чекор е улогата на системите за социјална сигурност во обезбедување еднаквост и социјална правда. Правата од социјалната сигурност треба да придонесат кон социјална правда. Социјалната правда, од друга страна, ги штити човечкото достоинство, еднаквоста и индивидуалната слобода. Така, сите лица како создадени еднакви треба да се почитуваат и во однос на тоа треба да се третираат како еднакви – и покрај нивните огромни разлики во реалноста. Принципот на еднаквост на правата ниту ги негира разликите меѓу човечките суштества во однос на нивните карактеристики, доблести, таленти, способности и достигнувања, ниту ги нагласува еднаквите резултати во општествениот живот.²¹ Социјалната сигурност ја зајакнува слободата на поединецот, секогаш кога независниот живот е загрозен од социјалните ризици.²²

Системите за социјалната сигурност имаат и важна улога во остварување и гарантирање на родовата еднаквост. Традиционалните општествени односи ја ограничуваат економската слобода на жените и ги ставаат во подредена положба во однос на мажите. Ова е особено случај во дејност какво што е земјоделството, каде овие разлики се уште поизразени поради спецификите на дејноста. При анализирањето на проблемот и компаративните решенија е земена предвид и родовата димензија.

6. Цели на истражувањето

Цели на ова истражување се:

1. Да се идентификуваат, анализираат и опишат релевантните меѓународни стандарди воспоставени од страна на МОТ, Советот на Европа и Европската Унија, кои воспоставуваат обврска за обезбедување социјална сигурност за лицата кои самостојно вршат земјоделска дејност;
2. Да се анализираат и опишат различните модели воспоставени во националните системи за социјална заштита во осум европски држави со кои им се овозможува на лицата кои вршат земјоделска дејност да имаат пристап до надоместок во случај на болест, повреда или мајчинство; и
3. Да се формулираат препораки засновани врз меѓународните стандарди и компаративни практики што ќе овозможат пристап за индивидуалните земјоделци до право на парични надоместоци земајќи го предвид националниот општествен, правен и економски контекст.

²⁰ MacCormick, N (1982) *Legal Right and Social Democracy*, in Neil MacCormick (ed), *Legal Right and Social Democracy*, Essays in Legal and Political Philosophy. Oxford University Press.

²¹ Hepple, B. (2011) *Equality. The New Legal Framework*. Hart Publishing.

²² (Bruce Ackermann and Anne Alstott, *The Stakeholder Society* (Yale University Press 1999); Simon Deakin, 'The "Capability" Concept and the Evolution of European Social Policy', in Eleanor Spaventa and Michael Dougan (eds), *Social Welfare and EU Law* (Hart Publishing 2005) 3 ff).

в. Истражувачки прашања

Преку анализа на примарни и секундарни податоци, со оваа анализа се дава одговор на следниве истражувачки прашања:

Во однос на меѓународните стандарди:

1. Што опфаќа правото на социјалната сигурност во контекст на самовработените лица, вклучувајќи ги и лицата кои вршат земјоделска дејност? Дали постои задолжителен пакет права кои државата треба да ги обезбеди? Во колкава мера на државите им е оставена слобода да ги уредат системите на социјално осигурување?

2. Дали постојат меѓународни стандарди во однос на правото на надоместок во случај на болест или мајчинство кои се од задолжителен карактер? Ако постојат, дали има механизми преку кои лицето кое смета дека му се повредени правата може да иницира постапка пред меѓународните организации?

3. На кој начин европското *acquis* го уредува прашањето поврзано со пристапот до паричен надоместок во случај на спреченост за работа поради болест или мајчинство на земјоделците?

Во однос на компаративните практики:

1. На кој начин лицата кои вршат земјоделска дејност се опфатени во системите на задолжително социјално осигурување? Дали опфатот е задолжителен или доброволен? На кој начин се пресметува и уплаќа придонесот? Дали лицата кои вршат земјоделска дејност се идентификувани како посебна категорија осигуреници или, пак, се сметаат за самовработени лица?

2. Кои права од социјалното осигурување ги имаат лицата кои вршат земјоделска дејност? Во кои закони е уредено ова прашање? Кои се условите за да ги остварат овие права? Дали постои период во кој лицата треба да бидат задолжително осигурени за да се стекнат со право на надоместок?

3. Како е организиран системот за социјално осигурување во државата? Дали е интегриран во рамките на единствен систем за социјална сигурност и осигурување или е посебен, само за лицата кои се занимаваат со земјоделска дејност?

г. Методи за прибирање на податоци

Оваа анализа се заснова, пред сè, врз анализа на примарни податоци. Со цел одговор на истражувачките прашања, беа анализирани низа меѓународни конвенции, препораки, регулативи и директиви на ЕУ и национални закони. Заради контекстуализација и валидација на дел од примарните извори, беа консултирани и секундарни извори (извештаи, трудови, информации од веб-страници и др.). Целосна листа на примарни и секундарни извори на податоци е дадена во делот кој се однесува на библиографија. При идентификувањето на релевантните прописи од држави каде текстовите не беа достапни на англиски јазик или на јазиците од поранешна Југославија, беа консултирани локални организации, кои обезбедија поддршка при преведувањето на прописите.

д. Методи за анализа на податоците

Методите користени во ова истражување вклучуваа комбинација од дескриптивниот метод за анализа на правни акти, методот на компаративна правна анализа, како и преглед на литература. При методолошкиот пристап беше важно јасно да се дефинираат одредени поими кои се дел од истражувачките прашања, заради конзистентност на анализата. Таков поим е „индивидуален земјоделец“. Под индивидуален земјоделец/ка за целите на оваа анализа се подразбира лице кое самостојно или во рамки на семејно домаќинство врши земјоделска дејност, при што дејноста не ја врши како трговско друштво, и овој статус е посебно признат и идентификуван од страна на даночните закони.

Надомест за спреченост поради болест (sickness benefit) ги опфаќа сите надоместоци кои во рамки на системот за социјално осигурување се исплаќаат во случај на спреченост за работа или вршење дејност поради болест надвор од работа, повредите надвор од работа, повредата на работа и професионалните болести, лекување и медицинско испитување, нега на болно дете, нега на член на семејство, придружување на болно дете, давање крв, ткиво или орган, како и изолираност заради спречување на зараза. Надоместоците за „спреченост поради мајчинство“ (maternity benefit) ги опфаќаат надоместоците кои се исплаќаат во случај на спреченост за работа или вршење дејност поради бременост, раѓање, мајчинство и родителство.

При изборот на земјите кои се предмет на проучување беа користени **следниве критериуми:**

- Правниот систем на земјата треба да се заснова врз континенталниот систем;
- Обезбедување соодветна рамнотежа на земјите со сличен правен и општествен контекст (членки на ЕУ од поранешна Југославија) со членки на ЕУ од другите региони на Европа (Источна и Западна Европа);
- Индивидуалните земјоделци за потребите на даночните закони да бидат идентификувани како посебен субјект, суштински различен од работниците и трговците поединци.

ѓ. Ограничувања на анализата

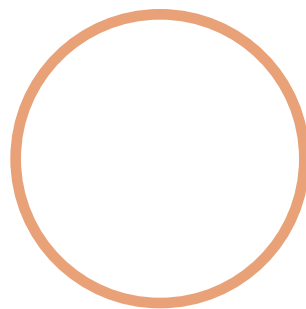
Имајќи ја предвид намената на оваа анализа, опишана во претходното поглавје, нејзиниот предмет е ограничен исклучиво на правото на надоместоци во случај на спреченост за работа поради болест (вклучувајќи и повреда при работа) и мајчинство. Поради тоа, при описот на компаративните практики ќе се фокусира исклучиво на тие аспекти. Самата анализа допира две суштински различни и особено сложени прашања – едното е правото на отсуство и надомест поради раѓање и родителство, коешто постојано еволуира, а другото е социјалното осигурување на земјоделците поради спецификата на оваа дејност. Во оваа фаза, иако ја признава сложеноста на овие два института, анализата прави обид да ги издвои исклучиво оние елементи неопходни за целите поради кои се работи оваа анализа. Дополнително, во фокус на оваа анализа се само индивидуалните земјоделци. Со други зборови, нема да имаме широк преглед на земјоделскиот сектор како таков и на проблемите со кои се соочува во областа на социјалната сигурност. Во фокус на оваа анализа не се социјалните ризици што ги погодуваат земјоделците, а кои произлегуваат од старост, нередовниот приход, сезонската работа, како и штетите од природни непогоди.

2. Зошто земјоделците во РС Македонија немаат пристап до права на надоместоци во случај на спреченост за работа?

– Анализа на проблемот

Краткиот и поедноставен одговор е затоа што Законот за здравствено осигурување (ЗЗО), како закон кој го уредува остварувањето на овие права, не го предвидува тоа. Одредени претпоставки за причините зошто земјоделците немаат право на овие надоместоци можат да се извлечат од одговорот на Министерството за здравство по повод претставката до Комисијата за спречување и заштита од дискриминација. Според него, дејноста која ја вршат индивидуалните земјоделци не е работа во смисла на Законот за работни односи и тие не се наоѓаат во работен однос.²³ Во прилог на ова укажува самиот назив на правата (**надоместоци на плата**)²⁴ и делумно категориите осигуреници²⁵ кои можат да ги уживаат. Сепак, оваа аргументација има една особено слаба точка, а тоа е што ова право можат да го користат и самовработените лица²⁶, кои не се во работен однос и над кои не се применува ЗРО (според кој правото на надоместок во случај на отсуство им припаѓа единствено на работниците во работен однос).²⁷

Во обид да се увидат и анализираат причините за овој системски пропуст, најпрвин ќе идентификуваме кои се индивидуалните земјоделци, кој е нивниот правен статус и каква е природата на нивната дејност. Понатаму ќе го анализираме нивниот статус како обврзници на придонесите од задолжителното социјално осигурување. Во третиот дел ги изложуваме општите правила во однос на правото на надомест поради отсуство/неспособност за работа. На крај, даваме одговор на прашањето зошто правата кои се предмет на оваа анализа не им следуваат на индивидуалните земјоделци/ки во РС Македонија.

²³ Во одговорот кон поднесената претставка до Комисијата за заштита од дискриминација, Министерството за здравство истакнува дека правото на надоместок на плата можат да го остварат „сите лица кои се во работен однос според прописите за работните односи кои за својата работа остваруваат плата“. Дополнително, Министерството истакнува дека правото произлегува од прописите за работните односи, а се доуредува со прописите за здравственото осигурување. Види Комисија за спречување и заштита од дискриминација, [Мислење бр. 08-119/3 од 03.03.2023 година стр. 7](#).

²⁴ Право на надоместок на плата за време на привремена спреченост за работа поради болест и повреда и право на надоместок на плата за време на отсуство од работа поради бременост, раѓање и мајчинство.

²⁵ 1) работник во работен однос; 2) државјанин на РСМ кој е вработен кај странски и меѓународни органи итн. и 3) самовработено лице (трговец поединец или самостоен вршител на дејност).

²⁶ Единствена дефиниција во закон на овој поим може да се најде во Законот за вработувањето и осигурувањето во случај на невработеност, каде што во чл. 2 како самовработено лице се смета физичко лице кое врши самостојна економска дејност или професионална и друга интелектуална услуга од која остварува приход, за своја сметка, под условите утврдени со закон.

²⁷ ЗРО ги уредува исклучиво работните односи **меѓу работниците и работодавачите** кои се воспоставуваат со склучување на договор за вработување. Чл. 1 ст. 1 од ЗРО.

2.1 Правен статус на индивидуалните земјоделци

Според основниот закон кој го уредува вршењето на земјоделската дејност, индивидуални земјоделци се **физички лица кои вршат земјоделска дејност**²⁸ и кои се **запишани во регистарот на индивидуални земјоделци**.²⁹ Тие можат да вршат **земјоделска дејност од помал обем**³⁰ на земјоделско земјиште на кое имаат право на сопственост или го имаат добиено врз правна основа од сопственикот.³¹ Покрај неколкуте општи услови³² кои индивидуалните земјоделци треба да ги исполнат, законот изречно бара **тие да не се во работен однос, да не се корисници на пензија**, ниту, пак, **да се запишани во трговскиот регистар** (како трговци поединци).³³ Со други зборови, законот премолчено упатува на заклучок дека земјоделската дејност треба да биде единствен или, во најмала рака, главен извор на приход од работа, односно дејност.

Проверката на исполнувањето на условите и постапката за упис во т.н. Регистар на индивидуалните земјоделци ја води МЗШВ. Со уписот во Регистарот, земјоделецот стекнува својство на индивидуален земјоделец. Решението за упис по службена должност МЗШВ го доставува, меѓу другите, и до УЈП, ФПИО и ФЗО.³⁴ При вршењето на земјоделската дејност индивидуалниот земјоделец за обврските спрема трети лица одговара со целиот свој имот како трговците поединци.³⁵

Во случај на **болест која предизвикала неспособност за работа**, индивидуалниот земјоделец може привремено да запре со работа. Запирањето не може да трае помалку од 30 дена. Земјоделецот е должен да го пријави привременото запирање во рок од седум дена до ПО на МЗШВ. **ЗВЗД не предвидува право на надомест поради надоместок за работа, ниту, пак, ги предвидува бременоста, раѓањето и мајчинството како причини за неспособност за работа.** Непредвидувањето на оваа околност како причина за неспособност за работа укажува на отсуството на земање предвид на родовите прашања при донесувањето на овој закон.

²⁸ Земјоделската дејност која можат да ја вршат индивидуалните земјоделци вклучува: производство, доработка, преработка и пласман на сопствени земјоделски производи, како и одгледување на добиток и други стопанско корисни животни, како и пласман на нивните производи. [Закон за вршење земјоделска дејност](#), „Сл. весник“ бр. 11/2002... 39/2016. Чл. 2.

²⁹ [Закон за вршење земјоделска дејност](#), „Сл. весник“ бр. 11/2002... 39/2016. Чл. 7.

³⁰ Исто, чл. 8. *Земјоделската дејност од помал обем вклучува вршење на земјоделска дејност лично од страна на земјоделецот и најмногу десет вработени вклучувајќи ги и членовите на семејството како и најмногу пет сезонски работници. Доколку работењето го надминува овој обем индивидуалниот земјоделец е должен да се регистрира како трговец.*

³¹ Концесија, закуп, плодуживање и друго или да има капацитети за соодветната земјоделска дејност (пр., одгледување добиток).

³² Полнолетност, општа здравствена способност, да нема изречена мерка на безбедност забрана за вршење дејност, како и да се намирани пристигнатите даночни обврски и други јавни давачки.

³³ Исто. Чл. 18.

³⁴ Исто. Чл. 20 и 21.

³⁵ Исто. Чл. 27.

Следствено, според законската уреденост, дејноста на индивидуалните земјоделци/ки ги има следниве карактеристики:

- ▶ Трајност – Дејноста се врши на однапред неопределено време како постојана активност;
- ▶ Континуираност – Дејноста се врши постојано, во зависност од потребите.
- ▶ Непосредност – Индивидуалните земјоделци активностите ги вршат по правило сами, заедно со членовите на семејството, со можност да вработат ограничен број лица или да ангажираат надничари;
- ▶ Дејноста се врши за приход – Индивидуалните земјоделци дејноста ја вршат за да остварат примања неопходни за нивно издржување.

Во контекст на правниот статус на индивидуалните земјоделци треба да се укаже и на постоењето на одредено преклопување, односно двојно уредување на вршењето на земјоделска дејност помеѓу Законот за вршење на земјоделска дејност (ЗВЗД) како специјален закон и Законот за земјоделство и рурален развој (ЗЗРЗ)³⁶ како општ закон кој ја уредува севкупната земјоделската политика. ЗЗРЗ користи различна терминологија од ЗВЗД, дефинира поими како што се земјоделски производител, земјоделско стопанство, носител на земјоделско стопанство. Понатаму, покрај постојниот регистар на индивидуални земјоделци, се воспоставува дополнителен Единствен регистар на земјоделски стопанства и се врши категоризација на земјоделските стопанства во зависност од обемот на работа. Неоспорно е дека предметот на уредување на ЗЗРЗ е друг, меѓутоа воедначено разбирање и дефинирање на клучните поими е предуслов за хармонизиран систем.

Податоци за бројот на индивидуални земјоделци не се јавно достапни на веб-страницата на МЗШВ, ниту, пак, има ажурирани податоци од страна на Државниот завод за статистика. Отсуствуваат јавно достапни податоци за оваа категорија кои се нужни за подетални анализи на нивната социо-економска положба. Одредени податоци можат да се најдат за земјоделските стопанства, при што нивната бројка изнесувала 178.125 според последното структурно истражување на ДЗС од 2016 година, 172.663 според Единствениот регистар на земјоделски стопанства на МЗШВ во август 2020 година и 86.650 според бројот на корисници на мерките на директни плаќања во 2018 година според податоците од АФПЗРЗ.³⁷

Со учество од само 35 %, диспаритетот на вработеноста на жените во однос на мажите во руралните средини останува значителен и е поголем од оној во урбаните средини, каде што учеството е поизбалансирано и изнесува 43 %. Дури и кога работниот труд на жената е платен, тие заработуваат само 33 % од она што го заработуваат мажите во истиот сектор.³⁸ Ова влијае особено негативно врз родовата еднаквост во руралните средини, каде што сè уште доминираат патријархалните општествени норми. Ги изложува жените на повисок ризик на сиромаштија во случај на развод на брак, што, пак, влијае и врз поголема изложеност на родово засновано насилство.

³⁶ [Закон за земјоделство и рурален развој](#), „Сл. весник“ бр. 49/2010... бр. 65/2023.

³⁷ Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство (2021) [Национална стратегија за земјоделството и руралниот развој за периодот 2021 – 2027](#). Стр. 11.

³⁸ Исто. Стр. 12.

2.2 Индивидуалните земјоделци и задолжителното социјално осигурување

Законот за придонеси од задолжително социјално осигурување (ЗПЗСО) не упатува изречно на еден од законите кои ја уредуваат земјоделската дејност, туку самостојно ги дефинира индивидуалните земјоделци како лица на кои земјоделската дејност им е единствено занимање и кои остваруваат приход по основ на вршење на земјоделска дејност.³⁹ Како последица на тоа, при утврдувањето, односно стекнувањето својство на осигуреник, ФЗО како документација бара алтернативно еден од следниве документи: имотен лист или поседовен лист (не постар од 6 месеци), или уверение од УЈП за остварени приходи од вршење на земјоделска дејност, или договор за закуп на земјоделско земјиште.⁴⁰

ФЗО не бара доказ дека лицето е запишано во Регистарот на индивидуални земјоделци, или во Единствениот регистар на земјоделски стопанства, два различни регистра воспоставени со различни закони кои го уредуваат вршењето на земјоделската дејност. Отсуството на единствен регистар резултира со непотребно оптоварување на лицата кои вршат земјоделска дејност, посложено е за администрирање и честопати податоците се разликуваат. Од друга страна, неповрзаноста на овие регистри со системот за социјално осигурување, кој цени дали некој е индивидуален земјоделец, уште повеќе укажува на отсуството на усогласеност помеѓу различните политики.

Индивидуалните земјоделци се обврзници во системот на задолжително социјално осигурување.⁴¹ Тие се обврзници за плаќање на придонеси за задолжително пензиско и инвалидско осигурување и задолжително здравствено осигурување. Единствено не плаќаат придонеси за осигурување во случај на невработеност. Обврзник за пресметка на придонесите се соодветните фондови, додека уплатата си ја вршат земјоделците сами за себе.⁴² Придонесите се пресметуваат врз основа на основица, која за индивидуалните земјоделци изнесува 20 % од просечно исплатената (брото) месечна плата по работник во Републиката објавена во јануари во тековната година.⁴³ По лично барање, индивидуалниот земјоделец придонесите може да ги плаќа и на повисока основица.

Основица за пресметка на придонесите (чл. 14 ст. 1, ЗПЗСО)

Категорија	Основица
Лице во работен однос	Плата + дополнителни примања од работен однос
Самовработено лице	Месечната аконтација на нето-приходот, односно на паушално утврдениот нето-приход (не може да биде помала од просечната плата)
Индивидуален земјоделец	20 % од просечно исплатената месечна плата по работник во Републиката објавена во јануари во тековната година

³⁹ Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување, „Службен весник“ бр.142/08... 247/18. Чл. 4 т. 11.

⁴⁰ <<https://fzo.org.mk/utvrduvanje-steknuvanje-svojtvo-osigureno-lice>>

⁴¹ Во периодот од јануари 2013 до ноември 2017 г. се направи обид да се замени поимот индивидуален земјоделец и да се категоризираат осигурениците кои вршат земјоделска дејност согласно категоризацијата која е предвидена во ЗЗРР, меѓутоа овој модел не профункционира во практиката.

⁴² Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување, „Службен весник“ бр.142/08... 247/18. Чл. 7 ст. 1 т. 6, чл. 10 ст. 1 т. 4. и чл. 11 ст. 1 т. 3.

⁴³ Исто. Чл. 14 ст. 1 т. 12.

Во споредба со останатите категории лица, неоспорно е дека основницата за пресметка е пониска. Сепак, понискиот износ на основницата на која индивидуалните земјоделци ги исплаќаат придонесите не треба и не може во никој случај да биде причина за ускратување на правото на надомест, особено во случај поради бременост, раѓање и мајчинство. Причина за тоа е што овој надоместокот се исплаќа од средства од државниот буџет, а не од средства на ФЗО каде што се влеваат придонесите.⁴⁴ Во државниот буџет придонесуваат и земјоделците, исто како и сите други преку даноците на доход, како и ДДВ.

Според податоците од ФЗО во 2021 година, вкупно активни осигуреници од редот на индивидуалните земјоделци имало 34.800, од кои 17.233 се носители на право, а 17.567 се осигурени лица/членови на семејство. Притоа важно е да се истакне дека правото на надоместоци поради спреченост им припаѓа исклучиво на осигурениците/носителите на право, а не и на осигурените лица/членовите на семејствата. Во овој контекст важно е да се нагласи значителната разлика помеѓу мажите и жените во однос на тоа дали се носители на право или осигурени лица, што уште еднаш покажува дека жените се непропорционално повеќе засегнати од овој проблем.

Преглед на осигурени лица во здравствено осигурување кои се индивидуални земјоделци за 2021 година⁴⁵

ИНДИВИДУАЛНИ ЗЕМЈОДЕЛЦИ	Носители на право			Осигурени лица			Вкупен број
	Женски	Машки	Број на носители	Женски	Машки	Број на осигурени л.	
	4.635	12.598	17.233	12.105	5.462	17.567	

Од расположливите статистички податоци се забележува и намалување на вкупниот број носители на право/осигуреници кои се индивидуални земјоделци.

Преглед на вкупен број носители на право/осигуреници кои се индивидуални земјоделци од 2020 до 2022

2020 г.	2021 г.	2022 г.
18.077	17.233	16.697

⁴⁴ Закон за здравственото осигурување, „Сл. весник“ бр. 25/00... 60/23. Чл. 14, ст. 3.

⁴⁵ Извор: <<https://fzo.org.mk/pregled-osigureni-lica>>

⁴⁶ ФЗО, Годишен извештај 2022 година.

2.3 Правото на надоместок поради привремена спреченост за работа

Во рамки на здравственото осигурување (покрај правото на надоместок на патни трошоци) се обезбедуваат следниве парични надоместоци:

- **Право на надоместок на плата** за време на привремена спреченост за работа поради **болест и повреда** и
- **Право на надоместок на плата** за време на отсуство од работа поради **бременост, раѓање и мајчинство**.⁴⁷

Овие две права им припаѓаат на следниве три категории осигуреници:

1. Работник во работен однос, вклучувајќи и член на одбор на директори во трговско друштво, член на управен одбор во трговско друштво, односно управител во трговско друштво, доколку не е осигурен по ниеден друг основ, како и лице кое има краткотрајно вработување согласно Законот за агенциите за привремени вработувања;

2. Државјанин на Република Северна Македонија кој на територијата на Република Северна Македонија е вработен кај странски и меѓународни органи, организации и установи, кај странски дипломатски и конзуларни претставништва, во лична служба на странски дипломатски и конзуларни претставништва или е во лична служба на странци, доколку со меѓународен договор поинаку не е определено;

3. Самовработено лице.

Неоспорно е дека правото на надоместок на плата во случај на привремена спреченост за работа поради болест или повреда, како и поради бременост, раѓање и мајчинство, за лицата во работен однос извира од трудовото законодавство (ЗРО и останатите закони кои ги уредуваат работните односи). Па така, работодавачот исплаќа надоместок на платата и во случаите на неспособност на работникот за работа поради негова болест или повреди до 30 дена, а над 30 дена се исплаќа на товар на здравственото осигурување.⁴⁸ ЗРО детално го уредува и правото на платено отсуство поради бременост, раѓање и мајчинство, неговото траење, прекилот и користењето од страна на таткото.⁴⁹ Според прописите за работните односи, прашањата поврзани со надомест во случај на неспособност за работа се уредуваат со прописите кои го уредуваат здравственото осигурување. Сепак, важно е да се нагласи дека ова не нуди одговор на прашањето зошто самовработените лица имаат, а индивидуалните земјоделци немаат право на овие надоместоци.

⁴⁷ Исто. Чл. 12.

⁴⁸ [Закон за работните односи](#), „Сл. весник“ бр. 62/05... 288/21. Чл. 112 ст. 3. и чл. 149.

⁴⁹ Исто. Чл. 165–171.

2.4 Индивидуалните земјоделци не се самовработени лица – Contradictio in adjecto

Поимот самовработено лице ЗЗПСО го дефинира како физичко лице кое врши самостојна економска дејност или професионална и друга интелектуална услуга од која остварува приход, во согласност со закон.⁵⁰ Дефиницијата содржи три елементи:

- Да се работи за **физичко лице**,
- Да врши **самостојна економска дејност** или професионална и друга интелектуална услуга од која остварува приход,
- Во согласност со закон.

Истиот закон го дефинира поимот „индивидуален земјоделец“ како лице на кое земјоделската дејност му е единствено занимање и кое остварува приход по основна вршење на земјоделска дејност. Оваа дефиниција потпаѓа под дефиницијата на самовработени лица. Индивидуалните земјоделци се **физички лица**. Тие самостојно вршат земјоделска дејност која во Законот за земјоделство и рурален развој е дефинирана како „**економска дејност**“⁵¹, од која остваруваат приход. Дејноста ја вршат во согласност со Законот за вршење земјоделска дејност и Законот за земјоделство и рурален развој. Така, суштински не постои никаква разлика помеѓу индивидуалните земјоделци и самовработените лица. Разликата е нормативна и е поттикната од (до некаде оправданата) потреба да се препознаат спецификите на земјоделската дејност, особено повисокиот степен на социјални ризици на кои се изложени во рамките на својата работа, што оди во прилог на аргументот дека е неопходно да се зајакнат нивните права од социјалната сигурност. Уште повеќе, во извештај на МОТ за РС Македонија земјоделците се сметаат за самовработени лица.⁵²

Понатаму, употребената аргументација дека правото на надоместок на плата во случај на привремена спреченост за работа произлегува исклучиво од прописите од областа на работните односи, не може да се примени за да се оправда остварувањето на правото на самовработените лица. Самовработените лица се или трговци поединци или, пак, самостојни вршители на дејност. Вторите најчесто вршат дејности во согласност со посебен закон (пр., здравствена, стоматолошка, адвокатска, проценителска, инженерска, новинарска итн.). ЗРО не е применлив над овие лице, освен ако не се наоѓаат во работен однос. Од друга страна, основните закони со кои се уредува нивната дејност, ако веќе ги уредуваат прашањата поврзани со болест или спреченост, ги уредуваат исклучиво во контекст на можноста за мирување на дејноста, не и на правото на добивање одреден надоместок. Па така, не постои основ зошто земјоделците да бидат изземени од ова право. Уште повеќе, аргументацијата дека се работи за „надоместок на плата“, а индивидуалните земјоделци немаат право на плата, исто така спаѓа во контекст на самовработените лица. Тие исто така не остваруваат плата, ниту, пак, основицата за пресметка на придонесите е нивната плата. Во контекст на данокот на личен доход, тие остваруваат доход од самостојна дејност, не плата. Наместо тоа, тие придонесите ги плаќаат на месечната аконтација на нето-приходот, односно на паушално утврдениот нето-приход на кој се плаќа данок, согласно Законот за персонален данок на доход, за самовработено лице. Сепак, околноста дека суштински индивидуалните земјоделци се самовработени лица не треба да го исклучи посебниот пристап при уредувањето на нивните права од социјалната сигурност заради спецификите на дејноста што ја вршат.

⁵⁰ Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување, „Службен весник“ бр.142/08... 247/18. Чл. 4. Т. 10.

⁵¹ Закон за земјоделство и рурален развој, „Сл. весник“ бр. 49/2010... бр. 65/2023. Чл. 2 т. 6.

⁵² Mojsoska Blazhevski, N. Ristovski, A. Petreski, M. (2021) [Non-standard forms of employment in North Macedonia - Final integrative report. International Labour Organization](#). Стр. 21.

⁵³ Види Закон за адвокатура, Закон за вештачење, Закон за занаетчиство.

3. Меѓународни стандарди

3.1 Меѓународна организација на трудот (МОТ)

Меѓународната организација на трудот (МОТ), како агенција на ООН, се грижи за заштита и остварување на економските и социјалните права преку воспоставување на меѓународни стандарди кон кои државите треба да се придржуваат. Членот 9 од МПЕСКП предвидува дека „државите членки на овој пакт на секое лице му го признаваат правото на социјално обезбедување вклучувајќи го тука социјалното осигурување“.⁵⁶ Во генералниот коментар од страна на Комитетот за економски, социјални и културни права бр. 19, со кој се толкува овој член, е истакнато дека:

„2. Правото на социјална сигурност го опфаќа правото на пристап и одржување на надоместоци, без разлика дали во готовина или во натура, без дискриминација со цел да се обезбеди заштита, меѓу другото, од (а) недостаток на приход поврзан со работа предизвикан од болест, инвалидитет, мајчинство, повреда при вработување, невработеност, старост или смрт на член на семејството; (б) достапност до здравствена заштита; и (в) недоволна семејна поддршка, особено за децата и возрасните издржувани лица.“ и

11. „ Во согласност со член 2 (1), државите членки на пактот мора да воспостават мерки и периодично да ги ревидираат кога е потребно, во рамките на нивните ресурси, за целосно остварување на правото на сите лица без никаква дискриминација на социјална сигурност, вклучувајќи го и социјалното осигурување. Формулацијата на член 9 од пактот укажува дека мерките кои треба да се користат за давање надоместоци за социјално осигурување не може да се дефинираат тесно и во ниту еден настан, мора да им гарантира на сите народи минимално уживање на ова човеково право.“⁵⁷

МОТ во повеќе акти со различна правна сила (конвенции, препораки, извештаи) има укажано на обврската на државите за воспоставување и администрирање на систем за социјална сигурност на лицата кои вршат економска активност (вклучувајќи ги земјоделците). Како дел од овој систем се и паричните надоместоци во случај на спреченост за работа и неможност за остварување приход поради болест и мајчинство. Подолу се изложени клучните акти на МОТ што државата треба да ги земе предвид при реформата на системот за социјална сигурност на земјоделците.

Конвенција за социјална сигурност (Минимални стандарди), 1952 (Бр. 102) воспоставува минимални стандарди кои државите потписнички се обврзани да ги остварат. РС Македонија ја има по сукцесија од СФРЈ ратификувано оваа конвенција. Конвенцијата набројува повеќе видови права, при што државите имаат право да изберат, во зависност од економската моќ и општествениот контекст, кои од правата ќе ги

⁵⁶ [Меѓународен пакт за економските, социјалните и културните права](#), 1966 година. Чл. 9.

⁵⁷ Комитет за економски, социјални и културни права (2008) [Генерален коментар бр. 19 – Право на социјална сигурност](#) (чл. 9).

обезбедат.⁵⁸ РС Македонија ги има прифатено сите права, со исклучок на семејниот надоместок и надоместокот за инвалидност. Релевантно за оваа анализа е преземањето обврска за воспоставување систем за надоместок во случај на болест и мајчинство. Во однос на првото право, ризикот вклучува неспособност за работа која произлегува од болест поради која се прекинува или намалува заработката, како што е дефинирано со националните закони или регулативи. Во однос на видовите лица кои треба да се дел од овој систем, Конвенцијата дава дискреција државата да дефинира дали на истото ќе имаат право само вработените лица или и лицата кои вршат стопанска дејност (вклучувајќи ги и земјоделците). Конвенцијата остава можност државата да определи период во кој лицето треба да биде осигурено за да го оствари ова право, како и да го ограничи ова право на период не подолг од 26 седмици.⁵⁹ На сличен начин се воспоставува обврска и за дефинирање на паричен надоместок за мајчинство.

Препораката за основните гаранции во однос на социјалната заштита, 2012 (Бр. 202) им препорачува на државите, како еден од минималните гаранции кои еден систем за социјална заштита треба да ги обезбеди, и загарантирано право на минимален приход во случај на болест, невработеност, мајчинство и попреченост.⁶⁰ **Конвенција за безбедност и здравје во земјоделството, 2001 (Бр. 184)**, која не е ратификувана од РС Македонија, бара во согласност со националното право и пракса, работниците во земјоделството да бидат покриени со осигурување или систем за социјална сигурност во случај на повреда при работа и болести, како и инвалидитет и други ризици поврзани со работата, со обезбедување на покритие најмалку на ниво со работниците во другите сектори.⁶¹

Конвенција за заштита на мајчинството (C183) од 2000 г.⁶² се применува над сите вработени жени, вклучувајќи ги и оние кои се во нетипични облици на работа. Конвенцијата, иако упатува на националните закони, утврдува обврска за обезбедување парични надоместоци за сите „жени кои работат“. Притоа под работа се сметаат и различните форми на самовработување, земјоделската дејност, како и неплатениот домашен труд. Надоместоците треба да бидат на ниво кое ќе овозможи „соодветни услови за живот“. Износите на паричните надоместоци мора да бидат на ниво што осигурува дека жената може да се издржува себеси и своето дете во соодветни здравствени услови и соодветен животен стандард. Условите треба да бидат формулирани на начин што е можно поголем број жени да бидат опфатени од паричните надоместоци. Во случаите кога жените нема да ги исполнат условите, мора да бидат *предвидени соодветни права од областа на социјалната заштита*⁶³ Особено значајна е и **Препораката за заштита на мајчинството (R191)**⁶⁴ според која *паричните надоместоци треба да се зголемат до целосниот износ на претходната заработка на жената или на онаа заработка што се зема предвид за целите на пресметување на придонесите.*

⁵⁸ „Здравствена заштита, надомест за болест, невработеност, старост (пензија), повреда при работа, семејство, мајчинство, инвалидност, семејна пензија.

⁵⁹ C102 - Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102). Чл. 13-18.

⁶⁰ R202 - Social Protection Floors Recommendation, 2012 (No. 202). т. 5.

⁶¹ C184 - [Safety and Health in Agriculture Convention](#), 2001 (No. 184), Чл. 12.

⁶² ILO. [Maternity Protection Convention](#), 2000 (No. 183).

⁶³ Исто. Чл. 6.

⁶⁴ ILO. [Maternity Protection Recommendation](#), 2000 (No. 191).

3.2 Совет на Европа

Основен документ во рамките на системот на Советот на Европа е **Европската социјална повелба**, која е ратификувана од страна на РС Македонија. Според Повелбата, сите работници и лицата кои тие ги издржуваат *имаат право на социјална сигурност*. Притоа важно е да се потенцира дека **правата од Повелбата им припаѓаат не само на лицата во работен однос туку и на самовработените лица**⁶⁶, што е потврдено и од Европскиот комитет за социјални права⁶⁷ (Комитетот) во однос на лицата кои вршат земјоделска дејност. Според Комитетот, системот за социјална сигурност мора да ги опфати сите потенцијални ризици и надоместоци, вклучувајќи ги и надоместоците за болест и мајчинство.⁶⁸ Системот треба да покрие значителен процент од активното население во однос на замена на доходот со бенефиции, како што се болест, мајчинство и невработеност, пензии и бенефиции за работни несреќи или професионални болести. Нивото на надоместоците треба да биде во разумен сооднос на претходниот приход и не треба да падне под прагот на сиромаштија.⁶⁹ Особено значајна е обврската државите да работат на постојано унапредување на нивото на заштита кој системот на социјална сигурност ја дава.⁷⁰ Покрај правото на социјална сигурност, кое се заснова врз придонеси, сите лица имаат право на социјална помош и заштита.⁷¹

Во рамки на Советот на Европа е потпишана и посебна **Европска конвенција за социјална заштита на земјоделците** од 1974 г.⁷², којашто е ратификувана од помал број држави (пред сè, од државите кои во тој период биле членки на Советот на Европа). Оваа конвенција, иако не е ратификувана од страна на РС Македонија, сепак може да користи како добра практика, стандард при носењето на законите. Таа, меѓу другото, наметнува обврска на државите да обезбедат пристап до минимални права од областа на социјалната заштита, меѓу другото и во случај на болест и мајчинство. Подетални стандарди се содржани во т.н. меко право. Па така, со **Резолуцијата 1806 на Парламентарното собрание на Советот на Европа**, се бара од државите да донесат сеопфатна правна рамка за жените во руралните средини, да им се овозможи пристап, меѓу другото, и до надоместоци за мајчинство.⁷³ Ако надоместоците се замена за приход (што, впрочем, е случај со болеста и мајчинството), нивното ниво треба да биде во разумен сооднос на претходниот приход и не треба да падне под прагот на сиромаштија.

⁶⁵ 96 Европска социјална повелба, чл. 12.

⁶⁶ Lukas, K. (2021) *The Revised European Social Charter: An Article by Article Commentary* (Elgar Commentaries series). Edward Elgar Publishing. Стр. 7.

⁶⁷ European Committee of Social Rights (1998) [Conclusions XIV-1](#). Ireland. Стр. 12.

⁶⁸ European Committee of Social Rights (2006) [Conclusions](#). Bulgaria & (2013) [Conclusions](#), Georgia.

⁶⁹ Lukas, K. (2021) *The Revised European Social Charter: An Article by Article Commentary* (Elgar Commentaries series). Edward Elgar Publishing. Стр. 177.

⁷⁰ Европска социјална повелба, чл. 12. ст. 3.

⁷¹ Европска социјална повелба, чл. 13 и 14.

⁷² [European Convention on the Social Protection of Farmers](#). Strasbourg, 6.V.1974.

⁷³ [Resolution 1806 \(2011\) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the Rural women in Europe](#). P. 10.1.

3.3 Европска Унија

Повелбата за основните права на ЕУ го признава и почитува правото на надоместоци за социјална сигурност, како и социјални услуги во случај, меѓу другото, и на мајчинство и болест во согласност со правото на ЕУ и националните закони. Секој кој престојува и се движи во рамки на ЕУ има право на овие надоместоци во согласност со правото на ЕУ и националните закони.⁷⁴ Дополнително, секој има право на платено мајчинско и родителско отсуство при раѓање или посвојување на дете.⁷⁵

Според **Договорот за функционирање на ЕУ**, уредувањето на социјалната сигурност и воопшто на системите на социјално осигурување потпаѓаат под т.н. споделена надлежност помеѓу ЕУ, од една страна, и државите членки, од друга.⁷⁶ Надлежностите на ЕУ се особено истакнати во однос на уредувањето на социјалната заштита низ призмата на остварувањето на слободата на движење⁷⁷, каде како механизам за уредување се користат регулативите како непосредно применливи правни акти.⁷⁸ Од друга страна, пак, во останатиот дел државите членки имаат одредена дискреција да ги уредат системите на социјална сигурност во согласност со локалните специфики, притоа придржувајќи се до одредени стандарди што се уредени со низа директиви, како и со правно необврзувачки акти какви што се препораките.

Заради идентификување на стандардите на ЕУ во однос на категоријата лица предмет на оваа анализа, најпрвин треба да се утврди дали во рамки на правото на ЕУ лицата кои самостојно вршат земјоделска дејност се посебно препознаени во контекст на социјалната сигурност. Според консултираната литература, физичките лица кои самостојно и постојано се занимаваат со земјоделска дејност заради остварување приход, а притоа не се во работен однос, во рамки на правото на ЕУ влегуваат во пошироката категорија на самовработени лица.⁷⁹ ЕУРОСТАТ самовработените лица ги дефинира како лица кои се самостојни или заеднички сопственици на одредено стопанство (кое не е регистрирано како трговско друштво). Дополнително, за самовработени се сметаат и неплатените семејни работници.⁸⁰ Вкупно 14% од сите самовработени лица во ЕУ работат во областа на земјоделството, при што значителен дел од нив се сметаат за ранливи и со зголемен ризик од сиромаштија.⁸¹

⁷⁴ Повелба за основните права во Европската Унија, чл. 34.

⁷⁵ Исто. Чл. 33.

⁷⁶ Договор за функционирање на ЕУ, чл. 153.

⁷⁷ Исто, чл. 21.

⁷⁸ Regulation (EC) No 883/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the coordination of social security systems (OJ L 166, 30.4.2004); Regulation (EC) No 1408/71 of 14 June 1971 on the application of social security schemes to employed persons, to self-employed persons and to members of their families moving within the Community; Regulation 1408/71 in reference to the International Labor Organization Convention No. 102 of 1952 on the Minimum Standard of Social Security; Regulation 987/2009 of 16 September 2009 on the implementation of Regulation (EC) No. 883/2004 on the coordination of social security systems (Journal of Laws EU. L. 2009. 284. 1).

⁷⁹ Pedersini, R. Coletto, D. (2009) [Self-employed workers: industrial relations and working conditions. Eurofound.](#)

⁸⁰ Eurostat (2013) [European System of National and Regional Accounts - ESA 2010.](#) Luxembourg.

⁸¹ Spasova, S. Wilkens, M. (2018) [The social situation of the self-employed in Europe: labour market issues and social protection](#) in Social policy in the European Union: state of play. p. 102.

- Препорака на Советот за пристап до социјална заштита за работниците и самовработените лица (2019/С 387/01)

Препорака на Советот за пристап до социјална заштита за работниците и самовработените лица (во понатамошниот текст: Препораката) е правно необврзувачки акт⁸² донесен во 2019 година заради остварување, меѓу другото, и на принципот 12 од т.н. **Европски столб за социјални права**⁸³. Според овој принцип, сите работници, независно од видот и времетраењето на работата и под слични услови самовработените лица (вклучувајќи ги и земјоделците), имаат право на соодветна социјална заштита.

Со овој акт на државите членки им се препорачува да обезбедат пристап до социјална заштита на сите работници и самовработени лица, признавајќи ги нивните права да ги организираат системите и да ги дефинираат условите и постапката за остварување на овие права.⁸⁴ Под пристап до социјална заштита се подразбира „правото да се учествува во систем на социјална заштита (или осигурување), да контрибуира финансиски и да има пристап до права и надоместоци. Државите особено треба да обезбедат:

- Формален пристап
- Ефективен (делотворен пристап)
- Соодветност и
- Транспарентност.⁸⁵

Препораката се применува, меѓу другото, и на надоместоците за болест и здравствена заштита, како и надоместоци за мајчинство и еквивалентни надоместоци за татковство. Препораката не се однесува на правата од социјалната заштита вклучувајќи ги овде, пред сè, т.н. права на минимален приход/минимална помош.⁸⁶ Особено значајно е што Препораката прави разлика помеѓу формален и ефективен (делотворен) пристап, каде првиот се однесува на законско признавање на правото, додека вториот на реално остварување на правото.

Државите членки треба да обезбедат пристап за сите работници и самовработени лица за правата кои се наведени во членот 3.2 од Препораката⁸⁷, со тоа што додека за работниците се бара тоа да биде задолжително, **во однос на самовработените лица е оставена можност тоа да биде предвидено најмалку на доброволна основа, а секаде каде што е неопходно, на задолжителна основа.**

⁸² Согласно членот 288 од ДФЕУ.

⁸³ [European Pillar of Social Rights](#), Принцип 12.

⁸⁴ COUNCIL RECOMMENDATION of 8 November 2019 on access to social protection for workers and the self-employed (2019/C 387/01). Art. 1.

⁸⁵ Исто. Чл. 2.

⁸⁶ Исто. Чл. 3 и 4.

⁸⁷ (a) unemployment benefits; (b) sickness and healthcare benefits; (c) maternity and equivalent paternity benefits; (d) invalidity benefits; (e) old-age benefits and survivors' benefits; (f) benefits in respect of accidents at work and occupational diseases.

Покрај формално признавање на правото, државите членки треба да обезбедат и суштински пристап до овие права, притоа земајќи ја предвид потребата од заштита на одржливоста на системот, како и да предвидат гаранции за да се спречат злоупотребите. Важно е условите за остварување на правата да не ги спречуваат лицата во пристап до права поради нивниот работен статус. Одредени разлики кои зависат од видот на работата се дозволени, но тие треба да се пропорционални и да ја отсликуваат посебната состојба на корисниците. Според националните околности, на земјите членки им се препорачува да обезбедат дека правата – без разлика дали се стекнати преку задолжителни или доброволни шеми – се зачувани, акумулирани и/или преносливи низ сите видови статуси на вработување и самовработување и низ економските сектори, низ целиот период на лицето, неговата кариера или за време на одреден референтен период и помеѓу различни шеми во рамките на дадена гранка на социјална заштита.⁸⁸

Во случаите кога ќе се појави еден од осигурените ризици, на земјите членки им се препорачува да осигурат дека шемите обезбедуваат соодветно ниво на заштита на нивните членови навремено и во согласност со националните околности, одржувајќи пристоен стандард на живеење и обезбедување соодветна замена на приходите, притоа секогаш спречувајќи ги тие членови да паднат во сиромаштија. Земјите треба да се погрижат пресметката на придонесите за социјална заштита и правата на самовработените да се заснова на објективна и транспарентна проценка на нивната база на приходи, земајќи ги предвид флукуациите на нивните приходи и да ја одразува нивната реална заработка.⁸⁹

На земјите членки им се препорачува да обезбедат условите и правилата за сите шеми за социјална заштита да бидат транспарентни и поединците да имаат бесплатен пристап до ажурирани, сеопфатни, достапни, кориснички и јасно разбирливи информации за нивните индивидуални права и обврски.⁹⁰

-Директива 79/7/ЕЕС за прогресивна примена на начелото на еднаков третман за мажи и жени во областите од социјалната заштита

Цел на оваа Директива е да обезбеди прогресивна примена во однос на правата од социјалната заштита на начелото на еднаков третман за мажите и жените. Таа се применува, меѓу другото, и на самовработените лица чија дејност е прекината поради болест или несреќа.⁹¹ Оваа Директива е значајна затоа што воспоставува обврска државите да обезбедат еднаков пристап за мажите и жените, независно дали се вработени или самовработени, до законските системи кои обезбедуваат заштита во случај на болест, инвалидитет, старост, несреќи на работа и професионална болест и невработеност.⁹²

⁸⁸ COUNCIL RECOMMENDATION of 8 November 2019 on access to social protection for workers and the self-employed (2019/C 387/01). Чл. 8–10.

⁸⁹ Исто. Чл. 11–14.

⁹⁰ Исто. Чл. 15.

⁹¹ COUNCIL DIRECTIVE of 19 December 1978 on the progressive implementation of the principle of equal treatment for men and women in matters of social security (79/7/ЕЕС). Чл. 1 и 2.

⁹² Исто. Чл. 4.

- Директива 2006/54/ЕС за примена на начелото на еднакви можности и еднаков третман на мажите и жените во работи поврзани со вработувањето и професијата (recast)

Целта на оваа Директива е да се поедностави, модернизира и спои постојното законодавство на Унијата во областа на еднаков третман на мажите и жените при вработување и професија.⁹³ Земјите членки ги преземаат неопходните чекори за да обезбедат дека одредбите од професионалните шеми за социјално осигурување за самовработените лица не се спротивни на принципот на еднаков третман. Со оваа Директива повторно се нагласува дека и самовработените лица имаат право на пристап до социјалната сигурност како и вработените.

-Директива 2010/41/EU за примена на начелото на еднаков третман помеѓу мажите и жените вклучени во активности како самовработени лица и отповикување на Директивата 86/613/ЕЕС

Оваа Директива е особено значајна затоа што таа, отповикувајќи ја Директивата 86/613/ЕЕС⁹⁴ која во самиот наслов го вклучуваше вршењето земјоделска дејност како самовработени лица и заштита на самовработените жени и мајки, ги воспоставува и унапредува стандардите во однос на ова поле. Со оваа Директива се опфатени самовработени лица кои се дефинирани како „сите лица кои вршат стопанска дејност за своја сметка (вклучувајќи ја и земјоделската дејност, под условите пропишани со националното законодавство). Дополнително, заштитени се и сопружниците на самовработените лица или, кога и доколку е признато, нивните вонбрачни другари/ки, кои не се вработени или деловни партнери, каде што тие вообичаено, под условите пропишани со националното законодавство, учествуваат во дејностите и ги извршуваат истите работи или помошните работи.“⁹⁵

Директивата воспоставува обврска системите за социјална заштита за самовработените лица во земјите членки да обезбедат пристап на сопружниците и вонбрачните другари до социјалната заштита во согласност со националното право. Притоа, државите имаат можност да изберат дали системите за социјална сигурност ќе се воспостават врз задолжителна или врз доброволна основа.⁹⁶ Понатаму, земјите членки треба да обезбедат дека самовработените работнички и женските сопружници и вонбрачни партнерки можат, во согласност со националното законодавство, да добијат доволен (соодветен) породилен додаток кој овозможува прекин во нивната професионална активност поради бременост или мајчинство најмалку 14 недели. Земјите и во однос на ова право можат да одлучат дали додатокот за мајчинство ќе се доделува врз задолжителна или доброволна основа. Додатокот треба да биде „доволен“⁹⁷, што значи да соодветствува на просечниот изгубен приход како последица на неспособноста за работа.

⁹² Исто. Чл. 4.

⁹³ Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation. Чл. 5–11.

⁹⁴ Council Directive 86/613/EEC of 11 December 1986 on the application of the principle of equal treatment between men and women engaged in an activity, including agriculture, in a self-employed capacity, and on the protection of self-employed women during pregnancy and motherhood.

⁹⁵ Directive 2010/41/EU of the European Parliament and of the Council of 7 July 2010 on the application of the principle of equal treatment between men and women engaged in an activity in a self-employed capacity and repealing Council Directive 86/613/EEC. Чл. 2.

⁹⁶ Исто. Чл. 7.

⁹⁷ Исто. Чл. 8.

Директивата ја препознава економската и физичката ранливост на бремените самовработени лица, како и на бремените сопружници и вонбрачни партнерки, што прави неопходно да им се даде право на породилни надоместоци. Со Директивата се препознава и се формализира неплатениот женски труд во земјоделските стопанства преку доделување на права од социјална сигурност. Притоа земјите членки остануваат надлежни да ги организираат системите, вклучително и утврдување на нивото на придонеси и сите аранжмани во врска со надоместоците и плаќањата, под услов да се почитуваат минималните барања од оваа Директива. Посебно, тие можат да одредат во кој период пред и/или по породувањето се доделува правото на породилни бенефиции.

Судска пракса на Судот на правдата на ЕУ

Судската пракса на Судот на правдата на ЕУ (СПЕУ) ја пополнува празнината во однос на дефинирањето на поимот „работник“ (worker) во правото на ЕУ. Ниту примарното ниту секундарното право не содржат дефиниција на поимот работник или работен однос, со исклучок на Директивата за безбедност и заштита при работа, која како работник дефинира лице кое е вработено кај работодавач.⁹⁸

Со цел да одговори на оваа празнина, СПЕУ во неколку предмети го прошири значењето на поимот **работник** надвор од тесното значење кое го има во државите членки исклучиво како лице кое има склучено договор за вработување со работодавач. Наместо тоа, Судот како работници ги смета сите лица кои самостојно вршат стопанска дејност, независно дали имаат или немаат договор за вработување. Ова е особено во контекст на остварувањето на слободното движење на луѓе⁹⁹. Понатаму се бара лицето да имало најмалку 10 часа работа во текот на неделата.¹⁰⁰ Според СПЕУ, *sui generis* карактеристиката на работниот однос во државите членки не може да влијае врз одлуката дали лицето се смета за работник низ призмата на правото на ЕУ.¹⁰¹

⁹⁸ Judgment of 16 July 2009, von Chamier-Glisczinski, C-208/07, ECLI: EU: C:2009:455, para. 68.

⁹⁹ R. v. Immigration Appeal Tribunal, ex parte Gustaff Desiderius Antonissen, Case C-292/89; Hoekstra (née Unger) v. Bestuur der Bedrijfsvereniging voor Detailhandel en Ambachten, Case 75/63.

¹⁰⁰ Kempf (Case-139/85) and Megner and Scheffel (Case C-444/93).

¹⁰¹ Judgment of CJEU of 20 September 2007 on the case of Sari Kiiski v. Tampereenkaupunki, C116/06, point 26 or Judgment of CJEU of 6 March 2015 on the case of Gérard Fenoll v. Centre d'aide par le travail 'La Jouvène', Association de parents et d'amis de personnes handicapées mentales (APEI) d'Avignon, C316/13, point 31.

СПЕУ го толкува значењето на поимот работник во контекст на социјалната политика на сличен начин како и за слободата на движење надвор од значењето кое го има во конкретен работен однос. На ниво на договорите на ЕУ, СПЕУ долго време смета дека терминот „работник“ во контекст на слободното движење на работниците има автономно значење. Овој наод беше заснован врз аргументот дека земјите членки се обврзани со основната слобода и не смеат да имаат право да го одредуваат нејзиниот личен опсег на своја сметка. Судот заклучи дека во контекст на слободното движење, терминот „работник“ мора да има автономно и, дополнително, широко значење.¹⁰²

Сржта на оваа судска пракса е формулата што Судот ја вовеле во 1986 година во случајот Лори-Блум (Lawrie-Blum) против покраината Баден-Виртемберг. Според оваа формула, „суштинската карактеристика на работниот однос (...) е дека за одреден временски период едно лице врши услуги за и под раководство на друго лице, во замена за што добива награда.¹⁰³ Судот, исто така, смета дека секоја дејност која лицето ја врши надвор од однос на субординација мора да се квалификува како активност која се спроведува како самовработено лице.¹⁰⁴ Со други зборови, Судот ги засили одредбите од ДФЕУ со дефинирање на работник како секое лице кое се занимава со економска активност. Оваа општа дефиниција осигурува дека сите одредби од Договорот на ЕУ кои го опфаќаат слободното движење на работниците се применуваат и за самовработените граѓани, но литературата нагласува дека работникот се смета за лице кое извршува одредена работа под надзор и овластување на нивниот работодавач во замена за плата. Понатаму, Судот на правдата го нагласува односот на подреденост како најважен елемент што прави разлика помеѓу зависното вработување и самовработувањето. Од ова може да се изведе заклучок дека вршењето земјоделска дејност, како облик на економска дејност која лицето ја врши самостојно, влегува во опфатот на дејности на самовработени лица во согласност со правото на ЕУ.

¹⁰² Judgment of 19 March 1964, 75/63, Unger, ECLI: EU: C:1964:19, [1964] ECR 1977, 385 (396); judgment of 23 March 1982, Levin, 53/81, ECLI: EU: C:1982:105, para. 11; judgment of 3 June 1986, Kempf, 139/85, ECLI: EU: C:1986:223, para. 13.

¹⁰³ Judgment of 3 July 1986, Lawrie-Blum, 66/85, ECLI: EU: C:1986:284, para. 17.

¹⁰⁴ Joined Cases C-151/04 and C-152/04, Durré, para 31. See also Case C-268/99, Jany and Others [2001] ECR I8615, paragraph 34.

4. Компаративни практики

4.1 Србија

Во Србија земјоделците се осигуреници на задолжителното здравствено осигурување. Законот препознава две различни категории лица кои вршат земјоделска дејност:

- Земјоделци кои се занимаваат со земјоделско производство во согласност со прописите со кои се уредува земјоделството, односно со земјоделска дејност ако не се вработени, основачи или членови на органи за управување на трговски друштва, претприемачи, корисници на пензија или лица кои се на школување; и

- Лица кои вршат земјоделска дејност како единствено или основно занимање, а се запишани во регистарот на земјоделски стопанства во својство на носители или член на семејство.¹⁰⁵

Како осигуреници, тие плаќаат придонеси во рамки на системот на социјално осигурување. Основицата врз која се пресметуваат придонесите може да биде личната заработка за која се плаќа данок на личен доход, а ако не се обврзници на данок на личен доход, изнесува 35 % од просечната месечна плата.¹⁰⁶

Надоместок во случај на болест

Правото на надомест на заработката (**pravo na naknadu zarade**) е уредено со Законот за здравствено осигурување.¹⁰⁷ Терминолошки, полниот назив на правото е право на надомест на заработка, односно надомест на плата за привремена спреченост за работа на осигуреникот. Ова имплицира дека ова право им припаѓа и на **лица кои не се во работен однос, туку остваруваат друг вид на заработка**. Законот преку затворена листа ги утврдува категориите осигуреници кои имаат право на надомест на заработка. Помеѓу другите, овде влегуваат лицата во работен однос, цивилите на служба во Армијата, избраните и именуваните лица, лицата кои во вид на професија самостојно вршат дејност (претприемачи), самостојни уметници, свештеници и други верски лица, како и нотарите и извршителите.¹⁰⁸ **Земјоделците, иако осигуреници, немаат право на надомест на заработката во случај на привремена спреченост за работа.**

Надоместок во случај на мајчинство

Паричниот надоместок за отсуство од работа, односно спреченост за вршење дејности поради раѓање или родителство во Србија е уреден со **посебен закон од областа на социјалната заштита**.¹⁰⁹ Со овој закон се воспоставуваат низа права на парична помош на семејства со деца.¹¹⁰ Една од целите на овој закон, меѓу другите, е и ускладување на обврските од работата и родителството. Овој закон предвидува два парични надоместока од значење за овој документ, и тоа:

¹⁰⁵ Србија. Закон за здравственото осигурување ([Zakon o zdravstvenom osiguranju](#). "Sl. glasnik RS", br. 25/2019). Чл. 11.

¹⁰⁶ Србија. Закон за придонесите од задолжителното социјално осигурување ([Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje](#). "Sl. glasnik RS", br. 84/2004... 6/2023). Чл. 8, 27 и 38.

¹⁰⁷ Србија. Закон за здравственото осигурување ([Zakon o zdravstvenom osiguranju](#). "Sl. glasnik RS", br. 25/2019). Чл. 71.

¹⁰⁸ Исто. Чл. 72.

¹⁰⁹ Србија, Закон за финансиска поддршка на семејства со деца ([Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom](#), "Sl. glasnik RS", br. 113/2017... 46/2021.

¹¹⁰ Пр., родителски додаток, детски додаток, право на парични средства за изградба или купување на стан поради раѓање дете, еднократна помош за раѓање на дете, детски додаток, надомест на трошоци за згрижување во предучилишна установа.

- Надоместокот на заработувачка, односно надоместокот на плата за време на породилно отсуство, отсуство од работа поради нега на дете и отсуство од работа поради посебна нега на дете, и

- Останати надоместоци по основ на раѓање и нега на дете и посебна нега на дете.

Со првото право (надоместокот на плата) се уредуваат основицата, начинот на пресметување и постапката за остварување на ова право од страна на **лица кои се во работен однос** (вработени лица). За оваа категорија на лица, условите под кои се остварува и траењето на отсуството се воспоставени со трудовото законодавство¹¹¹. Според овој закон, вкупното (платено) отсуство може да трае 365 дена¹¹², од кое породилното отсуство трае три месеци од денот на породување, а по тоа се смета за отсуство поради нега на дете.

Од друга страна, пак, корисник¹¹³ на второто право (*ostale naknade po osnovu rodenja i nege deteta i posebne nege deteta*), може да биде **мајка** која во период од **18 месеци пред раѓањето на детето**:

- Остварувала приходи како носител на **семејно земјоделско стопанство**¹¹⁴ или

- Била **осигурено лице како вршител на земјоделска дејност**.¹¹⁵

Правото може да го оствари и жена која е посвоителка, хранителка или старателка на дете. Правото се остварува за период од една година од денот на раѓање на детето. Правото може да го користи и таткото на детето, доколку мајката не е жива, ако го напуштила детето или ако од објективни причини е спречена непосредно да се грижи за детето.

Основицата за пресметка на надоместокот (за жените носители на семејно земјоделско стопанство) се утврдува сразмерно **на збирот на месечните основици на кои се платени придонесите** (од задолжително социјално осигурување) за последните 18 месеци кои претходат на првиот месец од започнувањето на отсуството. А за жените кои биле осигурени лица како вршители на земјоделска дејност, збирот на месечните основици на кои се исплатени придонеси за пензиско и инвалидско осигурување.¹¹⁶

¹¹¹ Србија, Закон за работата („Sl. glasnik RS”, br. 24/2005...13/2017). Чл. 94–95.

¹¹² По исклучок, доколку жената роди трето и за секое наредно дете, отсуството може да трае и две години.

¹¹³ Покрај двете категории кои се значајни за овој документ, вредно е да се издвои дека право на надоместок им припаѓа и на: невработените мајки, ако не остваруваат право на паричен надоместок по основ на невработеност; жените кои работат со авторски договори, договори за повремено или привремено вршење на дејности и договори на дело.

¹¹⁴ Земјоделско стопанство на кое физичко лице земјоделец, заедно со членовите на семејството, врши земјоделска дејност. Земјоделското стопанство треба да е запишано во Регистарот на земјоделски стопанства, да води соодветни деловни книги. Чл. 32 ст. 3 од [Zakon o porezu na dohodak građana](#).

¹¹⁵ Србија, Закон за финансиска поддршка на семејства со деца ([Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom](#), “Sl. glasnik RS”, br. 113/2017... 46/2021). Чл. 17 ст. 1 т. 3 и ст. 2.

¹¹⁶ За жените вршители на земјоделска дејност кои не се носители на земјоделски стопанства основицата изнесува 35 % од просечно исплатената плата согласно податоците од надлежниот завод за статистика (чл. 27 ст. 3 в.в. чл. 38 од [Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje](#)).

Месечната основица се добива по делење на збирот со 18. Месечната основица не може да биде повисока од три просечни месечни плати, а за права кои се остваруваат од 1 јануари 2022 година, не повеќе од пет просечни месечни плати. Износот на надоместокот се пресметува кога месечната основица се дели со коефициент 1,5. (Пример, ако месечната основица изнесувала 30.000 динари, надоместокот кој ќе се исплаќа би изнесувал $30.000/1,5 = 20.000$ динари).¹¹⁷

Утврдувањето на висината на надоместокот го врши надлежниот орган од локалната самоуправа за социјална и детска заштита, врз основа на податоците со кои располага органот кој води евиденција за уплатените придонеси од социјалното осигурување. Исплатата ја врши министерството надлежно за финансиска поддршка на семејства со деца¹¹⁸ од средства обезбедени од буџетот на државата.

4.2 Хрватска

Физички лица можат да вршат земјоделска дејност во форма на семејно земјоделско стопанство (*obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo*) како основен облик, самодоволно земјоделско стопанство (*samoobskrbno poljoprivredno gospodarstvo*) чија дејност е од помал обем и економската вредност не надминува 3.000 евра годишно, или како регистрирана самостојна дејност (*obrt registriran za obavljanje poljoprivredne djelatnosti*) која овозможува продажба и на производи произведени од други лица.¹¹⁹ Со исклучок на самодоволните земјоделски стопанства чија регистрација во Регистарот на земјоделци е факултативна, за останатите форми е задолжителна.¹²⁰

Физичките лица кои вршат земјоделска дејност се осигуреници на задолжителното здравствено осигурување. Во зависност од обемот на дејноста и видот на формата во која се врши дејноста, Законот за задолжително здравствено осигурување¹²¹ препознава три различни категории лица, и тоа:

1. ...лица кои во Хрватска вршат земјоделска или шумарска дејност како единствено или главно занимање, **ако се обврзници на данокот на доход или данокот на добивка** и ако не се осигурени по основ на работа или не се корисници на пензија.

¹¹⁷ Србија, Закон за финансиска поддршка на семејства со деца ([Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom](#), "Sl. glasnik RS", br. 113/2017... 46/2021). Чл. 18.

¹¹⁸ Министерство за работа, вработување, боречки и социјални прашања.

¹¹⁹ Хрватска. Закон за земјоделството. ([Zakon o poljoprivredi](#), NN 118/18... 152/22). Чл. 3.

¹²⁰ Исто. Чл. 119.

¹²¹ Хрватска. Закон за задолжителното здравствено осигурување. ([Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju](#), NN 80/13...33/23).

Физичките лица се обврзници на данокот на доход ако се обврзници на ДДВ или ако за период од една година нивниот вкупен прилив е поголем од 10.684.18 евра. Физичките лица стануваат обврзници на ДДВ тогаш кога вредноста на испорачаните добра и услуги е поголема од 39.816,84 евра.¹²³

2. Земјоделци кои во Хрватска вршат земојделска дејност како единствено или главно занимање, ако се сопственици, корисници или закупци (на земјоделско земјиште) и ако не се обврзници на данокот на доход или данокот на добивка и ако не се осигурени како работници или не се корисници на пензија (ако не се запишани во Уписникот на земјоделски стопанства) и

3. Лица кои вршат земјоделска дејност како единствено или главно занимање, а се запишани во Уписникот на семејни земјоделски стопанства во својство на носител или член на семејно земјоделско стопанство, ако не се здравствено осигурени по основ на работа, не се корисници на пензија или не се наоѓаат во редовно образование.

Секоја од овие категории се обврзници да уплатуваат придонеси согласно законот кој ги уредува придонесите од задолжителното социјално осигурување, со тоа што во зависност од обликот и од обемот на работата постојат разлики во однос на начинот на пресметување на основицата и стапката на придонесите.¹²⁴ Основицата за првата група (земјоделци обврзници на Закон за данок на доход) е просечната плата помножена со коефициентот 0,55 (што е, впрочем, најмалку во споредба со другите самостојни дејности).¹²⁵ Ако данокот на доход се исплаќа по пашал, коефициентот е уште помал и изнесува 0,4.¹²⁶ За останатите две категории коефициентот е помал и изнесува 0,38. Стапката за придонесот за првата група изнесува 16,5 %, како и сите останати осигуреници, додека за останатите две групи плаќаат повластена стапка во висина од 7,5 %.¹²⁸

Надоместок во случај на болест

Сите категории осигуреници кои вршат земјоделска дејност **имаат право на паричен надоместок во случај на привремена неспособност за работа, односно спреченост поради користење здравствени услуги.** Постои разлика во однос на видот на паричниот надоместок. Првата и третата група осигуреници (земјоделци кои се обврзници на данок од доход и земјоделци запишани во Уписникот на земјоделски стопанства)

¹²¹ Хрватска. Закон за данокот на доходот. ([Zakon o porezu na dohodak](#), NN 115/16... 151/22). Чл. 29 ст. 3.

¹²² Хрватска. Закон за данок на додадена вредност ([Zakon o porezu na dodanu vrijednost](#), NN 73/13... 33/23) чл. 90 ст 1.

¹²³ Хрватска. Закон за придонесите ([Zakon o doprinosima](#), NN 84/08... 33/23). Чл. 9 ст. 1 т. 12, 14, 14а и 14б.

¹²⁴ Хрватска. Чл. 66 ст. 1 т. 4.

¹²⁵ Исто. Чл. 68 и чл. 70.

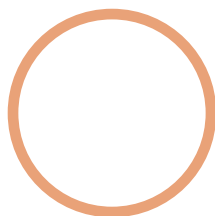
¹²⁶ Исто. Чл. 88 и 85с.

¹²⁷ Исто. Чл. 14 ст. 2.

имаат право на надомест на плата (*pravo na naknadu plaće*).¹²⁹ Од друга страна, пак, втората група, т. е. земјоделците кои не се обврзници на данокот на доход, ниту пак се запишани во Уписникот на земјоделски стопанства, имаат т.н. право на паричен надоместок поради спреченост на вршење на дејностите врз основа на кои се остваруваат приходите (*novčanu naknadu zbog nemogućnosti obavljanja poslova na temelju kojih se ostvaruju drugi primici od kojih se utvrđuju drugi dohoci, sukladno propisima o doprinosima za obvezna osiguranja*).¹³⁰

Земјоделците кои се обврзници на данокот на доход и кои се запишани во Уписникот на земјоделски стопанства (прва и трета група) **се сметаат за самовработени лица, па согласно тоа имаат право и на надомест на плата.** Времето во кое лицето е неспособно за работа се утврдува врз основа на извештај од избраниот доктор. Правото припаѓа во широк спектар на околности од привремена спреченост поради болест или повреда, поради медицински испитувања или лекувања, придружник на член на семејство кој е упатен на лекување, па до неспособност поради проблеми во бременоста.¹³¹ Во случај на неспособност или спреченост поради болест, повреда вклучувајќи и лекување, надоместокот се исплаќа од средства на лицето во првите 42 дена од отсуството, додека за сите останати околности на средства на Фондот од почетокот на причините.¹³² Висината на надоместокот се одредува од месечната основица за осигурувањето во последните шест месеци. Во зависност од причината за отсуството, надоместокот изнесува од 70 % до 100 % од основицата. Дополнително, овие две категории земјоделци имаат право и на паричен надоместок за призната повреда на работа или професионална болест.

Како алтернатива, **за лицата кои немаат право на надомест на плата, хрватскиот модел предвидува дополнително право на паричен надоместок поради спреченост на вршење на дејностите врз основа на кои се остваруваат приходите.** Ова право им припаѓа на земјоделците кои не се сметаат за самовработени лица. Висината на надоместокот се утврдува врз основа на просечната основица на која се уплаќани придонесите за задолжително здравствено осигурување (последните шест месеци). Надоместокот изнесува 70 % од просечната основица, а се исплаќа од првиот ден од привремената спреченост за работа во период од најмногу шест месеци непрекинато.¹³³ Неспособноста ја утврдуваат здравствени работници во рамки на Заводот за ЗЗО. Ако во меѓувреме, додека го користи правото, на осигуреникот му престанал статусот осигуреник, тогаш правото може да се користи уште најмногу 30 дена од престанокот на статусот.¹³⁴

¹²⁹ Хрватска. Закон за задолжителното здравствено осигурување. ([Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju](#), NN 80/13... 33/23). Чл. 38 ст. 1.

¹³⁰ Хрватска. Закон за задолжителното здравствено осигурување. ([Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju](#), NN 80/13... 33/23). Чл. 36 ст. 1 т. 2. И чл. 57–61.

¹³¹ Исто. Чл. 39.

¹³² Исто. Чл. 40.

¹³³ Исто. Чл. 58.

¹³⁴ Исто. Чл. 59–60.

Надоместок во случај на мајчинство

Хрватска го следи пристапот на уредување на правата кои се однесуваат на заштита на мајчинството и родителството со посебен закон, издвоен од законите кои се однесуваат на работните односи, здравственото осигурување и социјалната заштита.¹³⁵ Овој закон ги воспоставува начелата во однос на заштитата на мајчинството, рамноправната поделба на обврските помеѓу родителите, ускладеност помеѓу приватните и работните обврски, како и видовите поддршка. Содржината на правата се разликува од Србија со тоа што овој закон навлегува и во утврдување на право на отсуства, не само на парични надоместоци (пр., право на пауза за доење, слободен ден за пренатален преглед итн.).¹³⁶

Услов за остварување на овие права е лицето да биде осигурено во системот на задолжително здравствено и пензиско осигурување. Во однос на земјоделците, законот предвидува две различни категории во зависност од тоа дали се или не се обврзници на данок на доход или данок на добивка согласно даночните закони. Во првата група, како самовработени лица, изречно се наведени лицата кои вршат земјоделска дејност како единствена или основна професија, а се запишани во Уписникот на земјоделските стопанства во својство на носител или член на семејното стопанство.¹³⁷ Основицата на која се пресметуваат и уплаќаат придонесите за оваа категорија во Хрватска изнесува 0,55 % од просечната плата.¹³⁸ Во втората група влегуваат земјоделците кои не се обврзници на данокот на доход и не се здравствено осигурени на друг начин. Двете групи имаат право на различен обем на права.

Земјоделците се сметаат за самовработени лица (првата група) и имаат право, меѓу другото, и на отсуство поради мајчинство, татковство и родителство. Отсуството поради мајчинство е во траење од 28 дена пред раѓањето до шест месеци по раѓањето. Отсуството поради татковство е 10 дена за едно дете и 15 дена ако се родени близнаци. Отсуството поради родителство може да се користи од шест месеци по раѓањето до осум години возраст и изнесува осум месеци за прво и второ дете или 30 месеци за близнаци, трето и секое наредно дете.¹³⁹ Износот на паричниот надоместок изнесува 100 % од основицата за отсуство поради мајчинство и татковство, како и за родителско отсуство во првите шест месеци, кое понатаму се намалува.¹⁴⁰ Земјоделците кои не се сметаат за самовработени, односно не се обврзници на данокот на доход, имаат право на поштеда од работа за мајчинство и родителство.¹⁴¹ Износот на надоместокот изнесува 70 % од т.н. буџетска основица, која за 2023 изнесува 441 евро.

¹³⁵ Хрватска. Закон за мајчинска и родителска поддршка ([Zakon o roditeljnim i roditeljskim potporama](#), NN 152/22).

¹³⁶ Исто. Чл. 9.

¹³⁷ Исто. Чл. 8.

¹³⁸ Хрватска. Закон за придонесите ([Zakon o doprinosima](#), NN 84/08... 33/23). Чл. 66 ст. 1 т. 4.

¹³⁹ Хрватска. Закон за мајчинска и родителска поддршка ([Zakon o roditeljnim i roditeljskim potporama](#), NN 152/22). Чл. 15-18.

¹⁴⁰ Исто. Чл. 32.

¹⁴¹ Исто. Чл. 38.

4.3 Словенија

Земјоделците, членовите на нивните домаќинства, како и други лица кои на територијата на Република Словенија вршат земјоделска дејност како главна или основна дејност, се осигурени во системот на задолжително здравствено осигурување.¹⁴² Законот препознава две одделни групи земјоделци осигуреници:

- Земјоделци обврзници на придонесите за задолжително пензиско и инвалидско осигурување. Земјоделците се обврзници на придонес за пензиско и инвалидско осигурување ако, меѓу другите услови, остваруваат приход по осигурен член на семејство во висина **од најмалку 60 % од просечната годишна плата**¹⁴³, и
- Земјоделци кои не се обврзници на придонесите за задолжително пензиско и инвалидско осигурување, ако дејноста обезбедува месечен приход повисок од 25 % од минималната плата по член на семејство.¹⁴⁴

Надоместок во случај на болест

Првата категорија земјоделци имаат право на надоместок поради привремено отсуство од работа (*Nadomestila med začasno zadržanostjo od dela*). Предуслов за да го остварат ова право е придонесите да ги плаќаат на основицата која, согласно Законот за пензиско и инвалидско осигурување, изнесува 60 % од просечната годишна плата, сметано по месец.¹⁴⁵ Надоместокот започнува да се исплаќа во зависност од причината за отсуство, од првиот ден (донирање орган или крв, грижа за член на семејство, изолација/карантин) до 21 ден (болест или повреда неповрзана со работа).¹⁴⁶

Висината на надоместокот се определува од основицата на која се плаќале придонесите во годината која претходела на отсуството/неспособноста за работа. Висината на надоместокот изнесува:

- 100 % во случај на отсуство поради професионална болест, повреда на работа, донирање на ткиво и органи, донирање крв и изолација наредена од доктор;
- 90 % во случај на отсуство поради болест; и
- 80 % во случај на отсуство поради повреда надвор од работа, грижа на член на семејство или придружба на член од семејство определена од доктор.

Во првите 90 дена од отсуството овој износ се намалува за 10 %. Висината на надоместокот не може да биде помалку од 60 % од минималната плата, освен доколку придонесите не се плаќале на износ понизок од овој.

¹⁴² Словенија. Закон за здравствената заштита и здравственото осигурување ([Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju](#), UL 72/06... 40/23).

¹⁴³ Словенија. Законот за пензиско и инвалидско осигурување ([Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju](#), Uradni list RS, št. 48/22 – uradno prečiščeno besedilo in 40/23 – ZčmlS-1). Чл. 17.

¹⁴⁴ Словенија. Закон за здравствената заштита и здравственото осигурување ([Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju](#), UL 72/06... 40/23). Чл. 15 ст. 4.

¹⁴⁵ Исто. Чл. 28.

¹⁴⁶ Исто. Чл. 29.

Правото на надоместокот ќе се прекине доколку лицето не се појави на покана за лекарски преглед или ако не ги следи терапевтските насоки од медицинските лица.¹⁴⁷

Земјоделците можат да бидат осигурени и за случај на повреда на работа или професионална болест, ако плаќаат придонеси на основицата определена со прописите за пензиското и инвалидското осигурување (60 % од просечна годишна плата). Ако не плаќаат на оваа основица, правата до кои ќе имаат пристап ќе бидат еднакви како повредата, односно болеста да се случила надвор од работа.¹⁴⁸

Надоместок во случај на мајчинство

Правото на платено отсуство заради раѓање и родителство во Словенија е уредено со посебен закон за родителска грижа и надоместоци за семејството.¹⁴⁹ Карактеристично за словенечкиот модел е тоа што се плаќаат придонеси за т.н. родителско осигурување како дел од задолжителниот систем на социјално осигурување, различно од здравственото осигурување. Законот предвидува два посебни вида права:

- Права од т.н. родителско осигурување и
- Права на надоместоци за родителство.

а. Права од родителско осигурување

Законот предвидува широка листа на категории лица кои се сметаат за осигуреници, во која влегуваат и **лицата кои се вклучени во системот на задолжително пензиско и инвалидско осигурување како вршители на земјоделски дејности**. Осигурениците плаќаат придонеси во ставка која е определена со посебниот закон за социјално осигурување. Земјоделците се обврзници на задолжителното социјално осигурување. Основицата за лицата кои вршат земјоделски дејности е определена со законот кој го уредува пензиското и инвалидското осигурување.¹⁵⁰ Според овој закон, основицата за овие лица може да биде или реалната месечна заработувачка, а доколку се работи за заработувачка во помал обем од **60 % од просечната месечна плата исплатена на работник**.¹⁵¹ Стапката на придонеси кои се исплаќаат за родителско осигурување изнесува помеѓу 0,10 % и 0,20 % од основицата.¹⁵² Родителското осигурување ги предвидува следните видови права: отсуство, надоместок, право на скратено работно време и плаќање на придонеси од социјално осигурување поради родителство, право на плаќање на придонеси од социјално осигурување во случај на раѓање на четири или повеќе деца, и надомест за пауза поради доење и надомест за придонеси за отсуството поради доење.

¹⁴⁷ Исто. Чл. 28–35.

¹⁴⁸ Исто. Чл. 16 ст. 2.

¹⁴⁹ Словенија. Закон за родителска грижа и надоместоци за семејството ([Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih](#), Uradni list RS, št. 26/14, 90/15, 75/17 – ZUPJS-G, 14/18, 81/19, 158/20, 92/21 in 153/22.)

¹⁵⁰ Словенија. Закон за придонеси од социјалното осигурување ([Zakon o prispevkih za socialno varnost](#), Uradni list RS, št. 5/96... 26/14.) Чл. 5

¹⁵¹ Словенија. Законот за пензиско и инвалидско осигурување ([Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju](#), Uradni list RS, št. 48/22 – uradno prečiščeno besedilo in 40/23 – ZČmIS-1). Чл. 145 в.в со чл. 17.

¹⁵² Чл. 13 од Закон за придонеси од социјалното осигурување

Законот предвидува три вида отсуства: мајчинско, татковско и родителско отсуство. Мајката има право на 105 дена отсуство, од кои задолжителни се 15 дена. Правото на отсуство е независно од претходниот работен стаж на мајката кај работодавецот. Таткото има право на 15 дена, кои се непреносливи. Секој од родителите има право на **родителско отсуство** во траење од 160 дена. Од овие 160 дена, мајката може да пренесе 100 дена на таткото, додека 60 дена се непреносливи. Истата можност ја има и таткото на детето. Ова отсуство започнува веднаш по завршетокот на мајчинското отсуство.

Аналогно на видовите отсуства, законот воспоставува три посебни вида надоместоци: надоместок за мајчинство, надоместок за татковство и помош за родителство. Предуслов за користење на ова право е лицата да се активно осигурени во системот на задолжително социјално осигурување. Основ за пресметка на надоместоците е основицата на која се пресметуваат и исплаќаат придонесите во последните 12 месеци. Надоместокот изнесува 100 % од основицата, доколку се работи за целосно отсуство. Доколку се работи за делумно отсуство, надоместокот пропорционално се намалува.

Правата од овој закон се остваруваат пред месно надлежните центри за социјална работа, а во случај на жалба одлучува министерството надлежно за работите од областа на социјалната политика.

б. Надоместоци за семејство

Она по што словенечкиот систем е посебен е и предвидувањето на т.н. safety net во случај родителите да не се осигурени во системот на задолжително социјално осигурување. Ова се остварува преку родителски додаток. Родителскиот додаток се исплаќа месечно во износ од најниската плата утврдена со закон. Мајката има право на родителски додаток 77 дена од раѓањето на детето. По 77 дена правото може да го користи еден од родителите. Ова право се остварува 365 дена од денот на раѓањето на детето (чл. 66).¹⁵³

4.4 Албанија

Надоместок во случај на болест

Уредувањето на социјалното осигурување во Албанија е кодифицирано во еден сеопфатен закон за социјалното осигурување.¹⁵⁴ Самовработените (освен самовработените земјоделци) се должни да го платат вкупниот износ на придонесите за социјално осигурување. Сепак, тие не се покриени (затоа не се обврзани да плаќаат придонеси) за болест, повреда при вработување и надоместоци за невработеност.¹⁵⁵

¹⁵³ Словенија. Закон за родителска грижа и надоместоци за семејството ([Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih](#), Uradni list RS, št. 26/14, 90/15, 75/17 – ZUPJS-G, 14/18, 81/19, 158/20, 92/21 in 153/22.). Чл. 63–66.

¹⁵⁴ Албанија. Закон за социјалното осигурување на Република Албанија ([Ligi Nr. 7703, datë 11.05.1993 për sigurimet shoqërore në Republikën e Shqipërisë](#)).

¹⁵⁵ ILO. 2021. [Review of social protection system in Albania: coverage, expenditure, adequacy and financing](#);

ILO Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe (DWT/COBudapest). – Budapest: ILO, 2021

социјално осигурување. Сепак, тие не се покриени (затоа не се обврзани да плаќаат придонеси) за болест, повреда при вработување и надоместоци за невработеност.¹⁵⁵ Придонесот за самовработените е паушален, врз основа на минимална плата за социјално осигурување и двојно поголема минимална плата за здравствено осигурување (диференцирано за урбани и рурални средини). Осигурувањето за земјоделците, како и за малите семејни бизниси, е врз доброволна основа.¹⁵⁶

Надоместок во случај на мајчинство

Во рамките на овој систем, мајчинството е издвоено како посебен елемент, т. е. основ за осигурување. Осигурувањето во случај на мајчинство е задолжително како за вработените така и за другите економски активни и самовработени лица (вклучувајќи ги и земјоделците)¹⁵⁷. Земјоделците плаќаат придонеси за пензиско осигурување и за мајчинство. Основица за пресметка на придонесите е минималната плата во државата. Придонесите се плаќаат квартално. Висината на придонесот изнесува 1,4 % од основицата за мајчинството, а 21,6 % за пензиското осигурување.¹⁵⁸ Сите обврзници (вклучувајќи ги и земјоделките) имаат право на паричен надомест во случај на бременост и раѓање. Услов е корисникот/чката да биле осигурени најмалку 12 месеци пред настанувањето на причините за користењето на правото. Правото може да се користи 365 дена, вклучувајќи задолжителни 35 дена пред и 63 дена по раѓањето. Висината на надоместокот изнесува 80 % од просечната основицата на која се уплаќани придонесите до 150 дена по раѓањето и 50 % од 151 ден од раѓањето. Истите права следуваат и во случај на посвојување.¹⁵⁹

4.5 Естонија

Естонскиот систем на социјално и здравствено осигурување не ги предвидува физичките лица кои вршат земјоделска дејност како посебна категорија, издвоена од останатите со посебни правила кои се однесуваат на неа. Наместо тоа, сите физички лица кои регистрирано вршат земјоделска дејност, независно во кој вид и во кој обем, се сметаат за лица кои самостојно вршат стопанска дејност (sole proprietors).¹⁶⁰ Дополнителна карактеристика на естонскиот модел е што, иако се користи терминот осигурување (пензиско и здравствено), финансирањето на овие два система не се врши преку придонеси туку преку т.н. социјален данок (social tax).¹⁶¹ Сите лица кои вршат стопанска дејност (вклучувајќи ги и земјоделците) плаќаат социјален данок во висина од 33 % од бруто-приходот кој го оствариле¹⁶², по признавање на расходите утврдени со данокот кој го уредува приходот.

¹⁵⁶ Исто. Чл. 20, 21, 22, 23, 24, 25.

¹⁵⁷ Исто. Чл. 2 и чл. 6.

¹⁵⁸ Исто. Чл. 13 ст. 4, чл. 14 ст. 1 и чл. 15 ст. 2.

¹⁵⁹ Исто. Чл. 27.

¹⁶⁰ OECD (2020) *Taxation in agriculture – Chapter 14. Estonia*. Accessed at 21.4.2023 on <<https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b357ea67-en/index.html?itemId=/content/component/b357ea67-en>>

¹⁶¹ Естонија. Закон за социјалниот данок. ([Social Tax Act](#), RT I 2000, 102, 675).

¹⁶² Исто. Член 7.

Паричните надоместоци во случај на спреченост, односно неспособност за работа се уредени со законот за здравственото осигурување.¹⁶³ Според овој закон, осигуреник е и лицето кое е впишано во деловниот регистар и плаќа социјален данок за себе. Дополнително, постои можност која е особено значајна за земјоделските домаќинства, да биде осигуреник (не осигурено лице) и сопругот/та на лицето кое учествува во стопанските активности и како такво е запишано во регистарот, без да има обврска за плаќање на социјалниот данок за него/неа.¹⁶⁴ Осигурувањето е активно по истек на 14 дена од моментот на пријавата во деловниот регистар, а престанува два месеци по бришењето на лицето од регистарот.¹⁶⁵

Лицата кои самостојно вршат стопанска дејност (вклучувајќи ги и земјоделците) имаат право на следниве парични надоместоци во случај на привремена спреченост за работа:

- Надомест за болест,
- Надомест за мајчинство,
- Надомест за посвојување и
- Надомест за нега.

Надоместок во случај на болест

Неспособноста, односно спреченоста за работа, се утврдува врз основа на потврда од медицинско лице доктор (во исклучителни случаи и акушер/ка), кои одговараат за точноста на проценката. Доколку спреченоста трае подолго од 121 ден, или во случај на туберкулоза 178 дена, тогаш проценката ја дава комисија од доктори.¹⁶⁶ Паричниот надоместок се исплаќа по календарски ден како процент од просечниот приход кој осигурениците го остварувале во рамки од 70 % до 100 %, во зависност од неговиот вид. Просечниот приход се утврдува врз основа на основицата на која се плаќал социјален данок. Доколку социјалниот данок не се плаќал, тогаш како основица се смета минималната плата.¹⁶⁷ Правото се остварува вториот ден од спреченоста за работа и трае додека лицето започне со вршење на стопанските активности. Осигурениците имаат право на надомест во случај на болест за најмногу 182 последователни календарски дена, или во случај на туберкулоза 240 дена. Вкупно на годишно ниво осигуреникот не може да оствари надоместок за повеќе од 250 дена. Во однос на надоместокот за нега, осигурениците имаат право на паричен надомест за 14 календарски дена за нега на дете под 12 години и за седум календарски дена за нега на друг член на семејство.¹⁶⁸

Надоместок во случај на мајчинство

Естонскиот модел предвидува посебни права на мајката и таткото на отсуство и надоместок, како и право на споделен (заеднички) надоместок како родители. Правото на отсуство е утврдено со општиот закон кој ги уредува работните односи, додека правото на надоместоците се уредува со посебни закони.

¹⁶² Исто. Член 7.

¹⁶³ Естонија. Законот за здравствено осигурување ([Health Insurance Act](#), RT I 2002, 62, 377).

¹⁶⁴ Исто. Чл. 5 ст. 3 и 31.

¹⁶⁵ Исто. Чл. 10.

¹⁶⁶ Исто. Чл. 57 ст. 2.

¹⁶⁷ Исто. Чл. 54 и 55.

¹⁶⁸ Исто. Чл. 59.

Надоместокот на мајката за раѓање и мајчинство е уреден, слично како кај нас, со законот кој го уредува здравственото осигурување.¹⁶⁹ Овој надоместок, заедно со надоместоците за боледување, приспособување на посвојување и нега, влегува во групата надоместоци поради привремена неспособност за работа. Сепак, во контекст на целната група на оваа анализа, значајно е да се забележи дека во самиот закон се истакнува дека правото на надоместок е независно од правото на отсуство, кое не им следува на т.н. самостојни вршители на дејност (самовработени лица).¹⁷⁰

Висината на надоместокот за мајчинство изнесува 100 % од просечниот месечен приход кој го остварувала мајката пред раѓањето¹⁷¹. Мајката има право на **100 последователни работни дена отсуство**. Мајката која е невработена (не плаќа т.н. социјален данок/придонеси) има право да користи надоместок 30 дена од раѓањето на детето.

Надоместокот на таткото се исплаќа за период од 30 календарски дена, кои можат да бидат користени во периодот од 30 дена пред раѓање на детето, па сè до навршување на три години возраст на детето. Висината на надоместокот зависи од висината на платениот социјален данок во последните 12 месеци. Ако таткото немал приходи во последните 12 месеци, има право на месечен надоместок во износ од 654 ЕУР од месец.

Цел на **додатокот за родителство** е да се обезбеди приход за лицата кои се грижат за дете кое нема наполнето три години, како и да се поддржи усогласувањето на семејните со работните обврски.¹⁷² Право на овој додаток имаат и посвоителите, партнерот на родителот, старателот или згрижувачот. Правото на додаток за родителство започнува на првиот ден по истекот на правото на надоместок за мајчинство и се исплаќа за период од 435 дена.¹⁷³ Висината на износот се пресметува врз основа на просечниот приход на барателот/ката на кој е пресметан и исплатен социјален данок. Висината на надоместокот е 100 % од просечниот месечен приход. Износот не може да надминува сума повисока трипати од просечната плата. Доколку барателот немал приходи, тогаш има право на надоместок во висина на минимална плата.¹⁷⁴

¹⁶⁹ Естонија. Закон за здравствено осигурување ([Health Insurance Act](#), RT I 2002, 62, 377). Чл. 50 ст. 3.

¹⁷⁰ Исто. Чл. 51 ст. 2.

¹⁷¹ Исто. Чл. 54.

¹⁷² Закон за семејни надоместоци ([Family Benefits Act](#)). Чл. 32.

¹⁷³ Исто. Чл. 34.

¹⁷⁴ Исто. Чл. 37–39.

4.6 Полска

Во Полска постои посебен и самостоен систем на социјално осигурување за лицата кои се занимаваат со земјоделска дејност¹⁷⁵, издвоен од системот за социјално осигурување на вработените и останатите лица. Ваков вид посебни системи за осигурување на земјоделци не се уникатна одлука на Полска, туку постојат и во други држави членки на ЕУ (Австрија, Финска, Франција, Грција, Германија и Луксембург).¹⁷⁶ Системот е воспоставен во 1990 г., со донесувањето на Законот за социјално осигурување на земјоделците¹⁷⁷, а е управуван од страна на Фондот за социјално осигурување на земјоделците ([Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego](#)). Фондот е правно лице и е основан врз начелото на групна солидарност. Овој принцип – во согласност со законското решение – му остава значителна автономија да ја определи висината на придонесот. Фондот, иако прибира средства, сепак во голема мера се потпира на средства од државниот буџет. Дополнително, како мерка за поттикнување на земјоделството, предвидени се и субвенции за плаќање на придонесите.¹⁷⁸

Премијата за осигурување од незгода, боледување и породилно се пресметува еднаш квартално (Советот на фармери донесува одлука за ова прашање).

Со основниот Закон се утврдуваат два вида осигурување:

- Осигурување во случај на старост и попреченост (инвалидитет),
- Несреќа, болест и мајчинство.

Двата вида на осигурување можат да се јават како задолжителни (по закон) или факултативни (по барање на лицето). Според законот, осигурувањето во случај на несреќа, болест и мајчинство е задолжително за секој земјоделец чие стопанство опфаќа земјоделско земјиште кое надминува еден хектар површина или посебни видови стопанства кои се предвидени со акт на Фондот, како и за сопругот/та и членовите на неговото домаќинство. На барање, овој вид осигурување можат да го користат земјоделци кои со земјоделската дејност остваруваат редовен приход, како и лица кои го пошумуваат земјоделското земјиште на кои се сопственици.¹⁷⁹ Висината на надоместоците се разликува во зависност од тоа дали се работи за задолжително или за доброволно осигурување.

Придонесите за осигурување за сите лица во рамки на земјоделското стопанство се плаќаат од носителот, со исклучок на придонесите за осигурување од старост и инвалидитет. Висината на придонесот за несреќа, болест и мајчинство ја определува Фондот како фиксен износ што се плаќа еднаш месечно. Во вториот квартал од 2023 г. висината на придонесот по осигуреник изнесува 60 PLN (13,24 евра).¹⁸⁰

¹⁷⁵ Bak, J. Szałkowska, M. (2020) [The Social Security of Farmers in Poland and in selected EU Member States](#). Olsztyn Economic Journal, 15(3), 239-249. Стр. 240.

¹⁷⁶ Bak, J. Szałkowska, M. (2020) [The Social Security of Farmers in Poland and in selected EU Member States](#). Olsztyn Economic Journal, 15(3), 239-249. Стр. 248.

¹⁷⁷ Полска. Закон за социјално осигурување на земјоделците ([Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników](#)).

¹⁷⁸ Miceikiene, A. Walczak, D. Pieńkowska-Kamieniecka, S. (2019) [Social Insurance for Farmers in Poland and Lithuania - a Comparative Analysis](#). Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe. Warsaw, Vol. 22, Iss. 1, pp. 17-32.

¹⁷⁹ <www.krus.gov.pl>

¹⁸⁰ <<https://www.krus.gov.pl/krus/krus-w-liczbach/wymiar-kwartalnych-skladek-na-ubezpieczenie-spoleczne-rolnikow/>>

Надоместок во случај на болест

Осигурувањето во случај на несреќа, болест и мајчинство опфаќа два вида надоместоци, еднократен надоместок на постојана или долготрајна штета врз здравјето како последица на повреда здобиена при вршење земјоделска дејност или професионална болест, како и паричен надомест за болест. Паричниот надоместок за болест се доделува на осигурено лице кое поради болест не било во можност да работи непрекинато најмалку 30 дена. Надоместокот за боледување се доделува за период не подолг од 180 дена. По истекот на рокот и доколку е веројатно осигуреното лице да ја врати работната способност, надоместокот за боледување може да се продолжи, но најмногу до 360 дена. Овој надомест се остварува врз основа на лекарско уверение. Ова право може да се оствари по истек на 12 месеци осигурителен стаж. Надоместокот не се плаќа ако лицето се наоѓа на лекување во здравствена установа на товар на Фондот.¹⁸¹ Висината на надоместокот изнесува 20 PLN од ден (265 денари).

Надоместок во случај на мајчинство

Паричен надоместок за мајчинство им припаѓа на осигурениците доколку:

- Е мајка или татко на детето,
- Посвоител на дете до седум години,
- Се грижи за дете до седум години,
- Згрижува дете во згрижувачко семејство.

Надоместокот се исплаќа за период во зависност од бројот на родени деца, при што ако се роди едно дете тој се исплаќа за период од 52 недели (една година). Висината на надоместокот изнесува 1.000 PLN (220 евра).¹⁸² Надоместоците од осигурување од несреќа, болест и породилно отсуство во рамките на овој систем се целосно самофинансирани, односно се исплаќаат само од придонесите на лицата опфатени со ова социјално осигурување. Овие придонеси се акумулираат во Фондот за социјално осигурување на земјоделците.

Право на надоместок има мајката на детето. По исклучок, право на овој надоместок има и таткото на детето, во случај на: скратување на периодот на примање на породилниот додаток по барање на осигурената мајка на детето откако таа го искористила овој надоместок во период од најмалку 14 недели од датумот на раѓање на детето, во случај на смрт на мајката на детето, како и напуштање на детето од страна на мајката. Висината на надоместокот се одредува, исто така, во согласност со методологија од страна на Советот на Фондот. Сепак, одредени автори укажуваат дека жените земјоделки имаат право на помали надоместоци во споредба со жените кои се дел од редовниот систем на социјално осигурување.¹⁸³

¹⁸¹ Article 14, art. 15a of the Act of 20 December 1990 on social insurance for farmers (Journal of Laws of 2023, item 208, as amended). И Act of 25 June 1999 on cash benefits from social insurance in the event of sickness and maternity (Journal of Laws of 2022, item 1732, as amended).

¹⁸² Podstawka, M. Podstawka, Ł. (2021) Sickness, Accident, and Maternity Insurance for Farmers: A Need for Change. Problems of Agricultural Economics. No 3(368) 2021, 160-171.

¹⁸³ Zajkowska, O. (2015) Parental leaves in Poland: goals, challenges, perspectives. Available at: <<http://www.problemypolitykispolecznej.pl/pdf-122554-50831?filename=Parental%20leaves%20in.pdf>>

4.7 СР Германија

Германија, слично како и Полска (впрочем, моделот во Полска е преземен од Германија¹⁸⁴) има посебен, одвоен систем на социјално осигурување за земјоделската популација. Системот го раководи Фондот за социјално осигурување за земјоделство, шумарство и хортикултура и е уреден со посебен закон.¹⁸⁵ Во рамките на овој систем се осигуруваат претприемачите од земјоделство, шумарство и градинарство, членовите на нивните семејства кои работат во деловните субјекти, самовработените лица и членовите на семејствата. Принципот на финансирање заснован врз солидарност важи и за шемите за земјоделско здравствено осигурување. Тоа значи: дека секој треба да придонесе за финансирање на расходите во согласност со неговата или нејзината економска сила. Имајќи предвид дека приходот на самовработените лица е тешко да се одреди, Фондот користи алтернативна методологија за пресметка врз основа на големината на земјата која се обработува.¹⁸⁶

Надомест за болест

Германскиот модел вклучува посебно осигурување од несреќи (повреда), како и здравствено осигурување. Здравственото осигурување на земјоделците, покрај целите на социјалната политика, спроведува и целина земјоделската политика. Најважната придобивка карактеристична за земјоделството за да се спречи загубата на приход поради болест е обезбедување помош во вршење на земјоделски активности и во домаќинството. Како придобивка од помошта во фармата и домаќинството, Фондот за земјоделско здравствено осигурување или обезбедува заменски работник вработен кај него или кај договорен партнер, или ги надоместува трошоците за заменски работник обезбеден самостојно на соодветно ниво.¹⁸⁷

Надомест за мајчинство

Сепак, прашањето поврзано со надоместокот за раѓање и родителство е предмет на уредување на неколку закони кои се испреплетуваат. Основен е посебниот Закон за заштита на мајките.¹⁸⁸ Овој закон предвидува цела низа мерки и права, како парични така и непарични, кои се однесуваат на заштитата на мајките. Значајно за оваа анализа е што основната одредба за правото на надомест за мајчинство е уредена со овој закон. Според него, жената која има здравствено осигурување има право на надомест за мајчинство или согласно општите одредби за здравственото осигурување или според Законот за здравствено осигурување на земјоделците.¹⁸⁹ Дополнително, овој закон предвидува и т.н. safety net за жените кои немаат здравствено осигурување да остваруваат право на надомест. Според Законот за здравствено осигурување на земјоделците, предвидени се две можности. Според првата, ако лицата ги исполнуваат општите услови како за сите лица, тогаш имаат право на надомест како и за сите останати корисници. Ако не, тогаш имаат право на надомест во висина на т.н. боледување, пресметано согласно општите прописи за здравственото осигурување.¹⁹⁰

¹⁸⁴ Posturzyńska et al. (2012) [Principles of social security and health insurance for farmers in Poland and Germany – a comparative assessment](#). Annals of Agricultural and Environmental Medicine 2012, Vol 19, No 3, 593-599.

¹⁸⁵ Германија. Закон за здравствено осигурување на земјоделците ([Zweites Gesetz über die Krankenversicherung der Landwirte](#), BGBl. I S. 2477, 2557).

¹⁸⁶ Германија – Уредба за приходот од земјоделска дејност (Arbeitseinkommensverordnung Landwirtschaft (AELV)).

¹⁸⁷ Koch, E. (2020) [The German Social Security System for Farmers](#). Ubezpieczenia w Rolnictwie – Materiały i Studia, 2(74)/2020, s. 359-386.

¹⁸⁸ Германија. Закон за заштита на мајките на работа, на обука и на универзитет ([Gesetz zum Schutz von Müttern bei der Arbeit, in der Ausbildung und im Studium](#), BGBl. I S. 1228).

¹⁸⁹ Исто. Чл. 19.

¹⁹⁰ Германија. Закон за здравствено осигурување на земјоделците ([Zweites Gesetz über die Krankenversicherung der Landwirte](#), BGBl. I S. 2477, 2557). Чл. 14

Износот на mutterschaftsgeld (надоместокот за породилно) варира од случај до случај. Пресметката се заснова врз просечен нето-износ од последните три, целосни, месечни плати на апликантот или од последните 13 недели од исплата пред почетокот. Максималната дневна исплата издадена од Државните здравствени осигуреници е ограничена на 13 евра дневно. Во Германија постои можноста за платено „отсуство“ поради болест кое е ограничено со одредени услови.¹⁹¹

4.8 Бугарија

Физичките лица кои вршат растително и земјоделско производство за продажба и се регистрирани, се сметаат за земјоделски стопани¹⁹². Според Законикот за социјалното осигурување¹⁹³, тие (регистралираните земјоделски стопани и тютюнопроизводители) задолжително се осигуруваат за инвалидност поради болест, старост и смрт. **Од друга страна, тие можат (но немаат обврска) да бидат осигурени и за болест и мајчинство**¹⁹⁴. Доколку се осигурени, тогаш можат да ги користат и правата што ги вклучува ова осигурување, вклучувајќи и паричен надомест (парични обезщетения) за неспособност за работа поради болест, лекување, грижа за дете и други околности.¹⁹⁵

Надоместок во случај на болест

Значајно е да се нагласи дека здравствените услуги се обезбедуваат од здравствено осигурување кое е одвоено од социјалното осигурување. Правото на паричен надоместок може да се користи ако лицата имаат најмалку шестмесечен стаж пред настапувањето на околност поради која се неспособни за работа. Висината на надоместокот се пресметува од основницата на која се уплаќаат придонесите и изнесува, во зависност од причината за неспособноста/спреченоста, од 70 % до 100 %. Од друга страна, пак, основницата на која се плаќаат придонесите не треба да биде пониска од најнискиот износ утврден со посебен закон, која во 2022 г. за земјоделци изнесувала 420 лева (во периодот од 1 јануари до 31 март) и 710 лева (во период од 1 април до 31 декември). Минималната основница за самовработени лица изнесува 650.¹⁹⁶

Висина на стапки за придонеси¹⁹⁷

	Пензии	Пензии + Болест и мајчинство	Дополнителен пензиски фонд	Здравствено осигурување
За родените пред 31.12.1959	19,80 %	22,30 %	/	8 %
За родените по 1.6.1960	14,8 %	18,30 %	5 %	8 %

¹⁹¹ Исто. Чл. 12.

¹⁹² Бугарија. Наредба № 3 от 29 јануари 1999 г. за создавање и поддржане на регистър на земеделските стопани.

¹⁹³ Бугарија. Законик за социјално осигурување ([Кодекс за социјално осигурување](#), ДВ, БР. 67 ОТ 2003 Г.).

¹⁹⁴ Исто. Чл. 4.

¹⁹⁵ Исто. Чл. 13

¹⁹⁶ Бугарија. Закон за буџетот на државното социјално осигурување за 2022 ([Закон за буџета на државното општествено осигурување за 2022 г.](#) ДВ, бр. 18/2022 г.).

¹⁹⁷ <<https://nra.bg/wps/portal/nra/taxes/godishen-danak-varhu-dohdite/zemedelski-stopani>>

Надоместок во случај на мајчинство

Бугарија ја следи поделбата на надоместоците на надоместок за бременост и раѓање (Обезщетение за бременност и раждане) и надомест за нега на дете до две години (Обезщетение за отглеждане на дете до 2-годишна возраст). Овие надоместоци се исплаќаат во рамки на единствениот национален систем за социјално осигурување и не зависат од работниот статус на лицето. Во рамките на овој систем, оставена е можност (не и обврска) на носителите на регистрираните земјоделски стопанства и тутунопроизводители (регистрираните земеделски стопани и тутунопроизводители) да се стекнат со осигурување во случај на болест и мајчинство (общо заболување и мајчинство).¹⁹⁸

Услов за остварување на ова право е лицата да биле осигурени најмалку 12 месеци претходно.¹⁹⁹ Правото на надоместок се исплаќа во траење од 410 дена, од кои 45 дена пред раѓањето на детето. Правото на надоместок може да му се пренесе на таткото кога детето ќе наполни 6 месеци, во кој случај таткото добива надоместоци за остатокот од 410 дена. Висината на надоместокот изнесува 90 % од просечната основица на која се уплаќани придонесите за последните 24 месеци. Основицата не треба да биде пониска од најнискиот износ утврден со посебен закон, која за 2021 изнесувала 420 лева за земјоделци²⁰⁰ (помалку од минималната основица за самовработени лица, која изнесувала 650 лева).²⁰¹ Висината на вкупните придонеси (вклучувајќи го и пензиското осигурување) изнесува 17,80 % од основицата.

Значајно за пристапот во Бугарија е тоа што, доколку земјоделците се осигурени во случај на болест и мајчинство, имаат право и на паричен надоместок поради привремена неспособност за работа и во случај на професионална рехабилитација, под услов да имаат најмалку 6 месеци стаж со придонеси.²⁰²

4.9 Литванија

Во Литванија постои посебен статус на земјоделец кој е физичко лице кое врши земјоделски дејности сам или заедно со брачен/на или вонбрачен/на другар/ка и чие стопанство е регистрирано во регистарот на земјоделски стопанства.²⁰³ Со регистрацијата земјоделците стануваат и даночни обврзници, со тоа што обврската за плаќање на данок настанува тогаш кога лицето ќе стане ДДВ-обврзник. Социјалното осигурување за оваа категорија во последните 20 години постојано еволуира. До 2009 година земјоделците во најголем дел не беа вклучени во системот на социјално осигурување, од 2009 до 2017 г. плаќаа придонеси за социјално и здравствено осигурување со значителен број даночни погодности, а од 2018 г. за нив се применуваат општите правила на социјалното осигурување кои важат за самовработените лица, со одредени исклучоци кои произлегуваат од спецификата на земјоделството како дејност.²⁰⁴

¹⁹⁸ Бугарија. Законик за социјално осигурување ([Кодекс за социјално осигурување](#), ДВ, БР. 67 ОТ 2003 Г.). Чл. 4, алинеја 4 и чл. 50.

¹⁹⁹ Исто. Чл. 48–53.

²⁰⁰ 60 % од минималната плата во Бугарија.

²⁰¹ Бугарија. Закон за буџетот на државното социјално осигурување за 2022 ([Закон за буџета на државното општествено осигурување за 2022 г.](#) ДВ, бр. 18/2022 г.).

²⁰² Исто. Чл. 40 и 41.

²⁰³ Литванија. Закон за земјоделските стопанства. ([Law on Farmer's Farms](#), No. VIII-1159.)

²⁰⁴ Miceikiene, A. Walczak, D. Pieńkowska-Kamieniecka, S. (2019) [Social Insurance for Farmers in Poland and Lithuania](#) - a Comparative Analysis. Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe. Warsaw, Vol. 22, Iss. 1, pp. 17-32.

Карактеристика за начинот на вклучувањето на земјоделците во системот на социјално и здравствено осигурување во Латвија е тоа што земјоделците се класифицирани според големината на фармата (ESU²⁰⁵) и според тоа дали се ДДВ-обврзници или не. Со други зборови, при определувањето на обврските, вклучувајќи ја и висината на придонесите, се зема предвид обемот на економската дејност, при што помалите стопанства подлежат на понизок товар во споредба со поголемите стопанства.

Земјоделците и нивните брачни другари/ки се обврзници на задолжителното социјално осигурување, ако големината на нивното земјоделско **стопанство надминува 4 ESU (4.800 евра)**. Со плаќањето на придонесите за социјално осигурување земјоделците се стекнуваат со право на старосна и инвалидска пензија, како и со платено отсуство поради болест, мајчинство, татковство и родителство.²⁰⁶ Основицата на која се плаќаат придонесите за земјоделците кои плаќаат данок на личен доход е вкупниот оданочив приход во една година, додека за оние кои не плаќаат данок на личен доход е збирот од 12 минимални плати.²⁰⁷ Висината на придонесите изнесува вкупно 19,5 %, од кои придонесите за социјалното осигурување изнесуваат 12,52 %, додека висината за здравственото осигурување изнесува 6,98 %.²⁰⁸

Надоместок поради болест

Надоместокот за боледување изнесува од 80 до 100 % од просечниот приход на осигуреникот врз основа на кој се пресметуваат придонесите. Започнува да се исплаќа на товар на Државниот фонд за социјално осигурување од третиот ден на спреченоста. Надоместокот се исплаќа само за работни денови и не може да биде понизок или повисок од утврдените граници. Најнискиот износ е 15 % од просечната месечна плата исплатена во претходниот квартал пред користењето на отсуството. Максималниот надоместок не може да надминува две просечни плати. Предуслов за остварување на ова право е лицето да било осигурено не порано од 3 месеци во последните 12 месеци или, пак, не помалку од 6 месеци во последните 24 месеци пред денот на започнувањето со спреченоста за работа. Траењето на надоместокот е додека трае спреченоста, со тоа што не може да се исплаќа за повеќе од 90 дена.²⁰⁹

Надоместок поради мајчинство

Жените земјоделки, како и жените брачни или вонбрачни другари на земјоделците, имаат право на надомест поради мајчинство кој е еднаков на 100 % од приходот што го остварувале претходно. Надоместокот се пресметува врз основа на приходите предмет на осигурување во последните 12 месеци пред започнувањето на користењето на надоместокот. Надоместокот се исплаќа за 126 работни дена. Родителскиот надоместок се исплаќа на татко или на мајка за грижа на дете помало од две години. Надоместокот е 100 % од основицата, ако се исплаќа за период додека детето наполни една година, а ако се исплаќа за две, тогаш првата година се исплаќаат 70 %, а втората 40 % од основицата.²¹⁰

²⁰⁵ ESU ја означува економската големина на земјоделското стопанство кое се пресметува со делење на бруто-вредноста на земјоделското стопанство со 1.200 евра согласно постапка уредена од Министерството за земјоделство. Со други зборови, четири ESU = вредност од 4.800 евра.

²⁰⁶ Литванија. Закон за државното социјално осигурување ([Law on State Social Security](#), No. I-1336). Чл. 4 ст. 3.

²⁰⁷ Исто. Чл. 7 ст. 2 т. 2.

²⁰⁸ OECD (2020) [Taxation in agriculture](#) – Lithuania.

²⁰⁹ Литванија. Закон за социјално осигурување за болест и мајчинство. ([Law on sickness and maternity social insurance](#), No XII-2142). Чл. 8–15.

²¹⁰ Исто. Чл. 16–21.

5. Заклучоци и препораки

5.1 Заклучоци

1. Набљудувајќи го прашањето во историски контекст, државите се соочувале со тешкотии при организирањето и воспоставувањето на системи за социјална сигурност кои ќе овозможат надоместоци во случај на болест или мајчинство за самовработените лица, вклучувајќи ги и земјоделците. Отсуството на редовна плата, тешкотиите во одредувањето на приходот кој лицето го остварувало пред настапувањето на ризикот, како и неможноста да се следи дали лицето врши дејност се само дел од причините поради кои во минатото државите биле воздржани за вклучување на самовработените лица воопшто, а особено на земјоделците во задолжителните системи за социјално осигурување.²¹¹ Сепак, од 70-тите години, па сè до денес, се забележува тенденција на зголемување на опфатот на системите за социјално осигурување врз самовработените лица и останатите категории на нестандартна работа, вклучувајќи ги и земјоделците. Карактеристично за реформските процеси е тоа што тие паралелно вклучуваат реформи во социјалната, даночната и земјоделската политика.

2. Меѓународните стандарди, пред сè, на МОТ и Советот на Европа, ја земаат предвид економската моќ на државата и нејзината автономија самостојно да ги уреди националните системи за социјална сигурност, вклучувајќи ги и надоместоците. Сепак, државите се обврзани постојано да ги ревидираат и да ги унапредуваат националните системи и особено да спречат каква било дискриминација помеѓу различните категории граѓани во пристапот до правата. Понатаму, неспособноста за работа која произлегува од болест, поради што се прекинува или се намалува заработката, не треба да се однесува исклучиво на лицата кои вршат работен однос, туку и на самовработените лица. Во таа насока е и толкувањето дека Европската социјална повелба како работници ги смета и самовработените лица, помеѓу кои и земјоделците. Во однос на мајчинството, корпусот на меѓународни стандарди е пообеман и обврските на државите се посилено дефинирани. Конвенцијата (C183) се применува над сите вработени жени, вклучувајќи ги и оние кои се во нетипични облици на работа. Надоместоците треба да бидат на ниво кое ќе овозможи „соодветни услови за живот“, односно „износите на паричните надоместоци мора да бидат на ниво што осигурува дека жената може да се издржува себеси и своето дете во соодветни здравствени услови и соодветен животен стандард“. Условите треба да бидат формулирани на таков начин за да бидат што е можно поголем број жени опфатени со паричните надоместоци.

3. Во рамки на ЕУ, иако прашањата поврзани со социјалната политика потпаѓаат под т.н. споделена надлежност помеѓу ЕУ и државите членки, сепак во рамките на правото на ЕУ се исцртуваат контурите за одредени минимални стандарди во однос на социјалната сигурност кој државите членки треба да ги применат. Во овој контекст важно е изедначувањето во поглед на пристапот до права од социјална сигурност меѓу работници и самовработени лица, како и значењето на поимот работник, разработено во рамки на судската пракса на СПЕУ како лице кое фактички работи без разлика на правниот однос. Согласно правото на ЕУ, земјоделците спаѓаат во категоријата на самовработени лица. Директивите имаат за цел намалување на родовите нееднаквости во оваа област. Клучен стандард на ЕУ е препознавањето на неплатениот женски труд во домаќинството, вклучително и во земјоделството како основа за стекнување права од социјална сигурност (надомест за болест и мајчинство). Оттука, земјоделците треба да ги уживаат овие права врз основа на нивниот труд и/или како сопруги/партнерки на самовработени лица земјоделци.

²¹¹ За предизвиците при уредувањето на социјалното осигурување за земјоделците види кај Schoukens, P. (2007) [Securing social protection for farmers - Farmers' social protection in Serbia, Albania and Macedonia set off against European best practices](#). Regional CARDS-SISP Project. Стр. 99-102.

правото на ЕУ се исцртуваат контурите за одредени минимални стандарди во однос на социјалната сигурност кој државите членки треба да ги применат. Во овој контекст важно е изедначувањето во поглед на пристапот до права од социјална сигурност меѓу работници и самовработени лица, како и значењето на поимот работник, разработено во рамки на судската пракса на СПЕУ како лице кое фактички работи без разлика на правниот однос. Согласно правото на ЕУ, земјоделците спаѓаат во категоријата на самовработени лица. Директивите имаат за цел намалување на родовите нееднаквости во оваа област. Клучен стандард на ЕУ е препознавањето на неплатениот женски труд во домаќинството, вклучително и во земјоделството како основа за стекнување права од социјална сигурност (надомест за болест и мајчинство). Оттука, земјоделците треба да ги уживаат овие права врз основа на нивниот труд и/или како сопруги/партнерки на самовработени лица земјоделци.

4. Националните системи за социјална сигурност на земјоделците можат да бидат интегрирани во рамки на генералните системи за социјална сигурност со соодветно усогласување на условите и правата, земајќи ја предвид природата на дејноста, или, пак, да постојат како издвоени, автономни системи за социјално осигурување на лицата кои вршат земјоделска дејност (пр., СР Германија и Полска). Полска и Германија се уникатни модели по тоа што имаат посебен, издвоен систем за социјално осигурување на земјоделците, различен од општиот систем на социјално осигурување, заради спецификите на земјоделството како дејност. Со постоењето на два система се дава можност лицата кои поради најразлични причини не се опфатни од едниот, да бидат опфатени со другиот систем. Најпроблематичното прашање во однос на законскиот пристап до социјална заштита за самовработените се однесува на нивниот пристап до одредени придобивки кога тие се организирани врз основа на социјално осигурување, односно оние врз основа на социјални придонеси од работникот и работодавачот. Делумно проблемот е во тоа што социјалното осигурување најчесто е воспоставено за лица во работен однос, поради што може да биде нефлексибилно за самовработените лица, особено за вршителите на земјоделска дејност.²¹²

5. За самовработените, проблемот изгледа фундаментален, во смисла дека целосното де факто вклучување во социјалната заштита ќе бара услови за подобност и шеми приспособени конкретно на условите на различните категории на самовработени, во смисла на придонеси, акумулација на права и пресметката на придобивките. Нестандардните работници и самовработените се соочуваат со поголем ризик од сиромаштија од работниците кои се во работен однос. Главните карактеристики на социјалната заштита за самовработените, во споредба со платените работници, е дека ниското ниво на придонеси доведува до ниски придобивки, поттикнувајќи маѓепсан круг: ниските приходи делумно ги објаснуваат ниските придонеси на самовработените во нивните шеми за социјална заштита, кои, пак, произведуваат или одржуваат повисок степен на ризик од сиромаштија отколку кај платените работници. Земјоделците во најголем дел од анализираните држави имаат право на повластен третман во однос на социјалните придонеси поради специфичните околности во кои ја вршат дејноста.²¹³

²¹² За овој проблем види кај Spasova et al. (2017) Access to social protection for people working on non-standard contracts and as self-employed in Europe - A study of national policies. European Commission.

²¹³ За даночниот третман на земјоделците види кај Hill, B., Blandford, D. (2007), Taxation Concessions As Instruments Of Agricultural Policy. The Agricultural Economics Society's 81st Annual Conference, University of Reading.

5.2 Препораки за политики

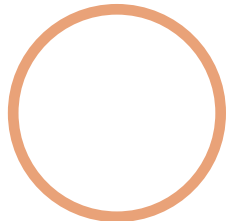
Сумирајќи ги претходните поглавја, особено карактеристиките на проблемот кој треба да се разгледа и анализирајќи го низ призмата на меѓународните стандарди и компаративните практики, можат да се согледаат и да се формулираат низа општи и посебни препораки. Препораките се презентирани хронолошки, чекор по чекор. Важно е да се нагласи и потребата од тоа на овој процес да не се гледа исклучиво низ призма на социјалната политика, туку да се разгледува заедно со даночната и земјоделската политика. Прераспределбата на доходот во земјоделскиот сектор не се врши само преку социјалното осигурување туку и преку даночниот систем и мерките за поддршка на земјоделската политика. Оттука, сите субјекти одговорни за овие три политики треба да се вклучени во процесот.

1. Најпрвин, неопходно е јасно и воедначено дефинирање на поимот „индивидуален земјоделец“ или аналогно сличен поим кој ќе ги опфати физичките лица кои самостојно вршат земјоделска дејност за стекнување приход, а притоа не се регистрирани како трговци поединци.

Појдовна основа за проширување на опсегот на лица кои имаат право на надоместоци за спреченост за работа со индивидуалните земјоделци треба да биде постоење на минимална економска активност која создава приходи, од која се издржува лицето и од која се плаќаат придонесите за задолжителното социјално осигурување. За да се оствари ова, нужно е воспоставување на една воедначена дефиниција на поимот „индивидуален земјоделец“ која ќе биде еднакво уредена како во законите кои го уредуваат социјалното осигурување така и во законите кои ја уредуваат земјоделската дејност воопшто. Сегашниот модел според кој имаме три закони (ЗПЗСО, ЗВЗД и ЗЗРР) кои, иако уредуваат суштински иста материја, тоа го прават на различен начин, го попречува утврдувањето на обемот на економската активност. Постоеше обид да се реши тоа преку измените на ЗЗО од 2013 година, со кои се воспоставија посебни класи на земјоделци, меѓутоа пристапот беше напуштен во 2017 г. Нужно е постигнување на консензус за значењето на поимот „индивидуален земјоделец“ или аналогно некој друг поим (пр., носител на земјоделско стопанство) помеѓу клучните чинители, па потоа соодветно хармонизирање на претходно споменатите закони.

2. Следен чекор е ревидирање на статусот на индивидуалните земјоделци како осигуреници во системот на задолжително социјално осигурување, особено земајќи предвид дека суштински се работи за самовработени лица, понатаму големината на стопанството и висината на приходите.

Согласно начелото на солидарност и правичност, во повеќе од компаративните практики се забележува класификација на земјоделците или врз основа на пријавениот приход или врз основа на големината на земјоделското стопанство. Социјално и економски оправдано е лицата кои имаат мали фарми и кои остваруваат минимални приходи да имаат повластен третман при одредувањето на основицата и на висината на придонесите за сметка на земјоделците кои имаат повисоки приходи.

Притоа, ова не влијае врз фактот дека тие се самовработени лица и дека треба да бидат признаени како такви. Едноставното ставање надвор од опсегот за покривање од социјалното осигурување на помалите земјоделци, носи ризик да го преоптовари системот за социјална помош и да ги доведе овие лица до крајна сиромаштија. При дефинирањето на основицата неопходно е да се земат предвид природата на работата на земјоделците и ризиците на кои тие се постојано изложени во рамки на работењето. Дополнителна опција што може да се разгледа е воспоставување на задолжително минимално осигурување (кое покрива минимални ризици), како и можност за доброволно осигурување кое ќе покрие дополнителни ризици/околности.

3. Имајќи предвид дека суштината на надоместоците за болест и мајчинство е надомест за приход кој би се остварил доколку лицето не било спречено за работа, неопходно е воспоставување на систем за следење на приходите на земјоделците.

Во однос на ова прашање можни се две опции. Едната опција е правно да се претпостави (да се одреди паушално) дека нивните приходи се на ниво на минимална плата, па врз основа на тоа и да бидат пресметувани надоместоците. Втората опција е да се земе предвид реално остварениот приход (што на земјоделци кои заработуваат повеќе, може и повеќе да им одговара).

4. Признавањето на право на надомест заради болест за индивидуалните земјоделци треба да биде спроведено преку измена на Законот за здравствено осигурување, со тоа што при именувањето на правото треба да се избегне зборот плата.

Имајќи предвид дека индивидуалните земјоделци не остваруваат плата, туку нивните приходи согласно Законот за данокот на личниот доход се сметаат за приходи од самостојна дејност, самиот назив на правото (во однос на земјоделците) треба да претрпи измена. Ова би било во согласност и со сегашното решение кое овозможува пристап до овие права на самовработените лица кои исто така не остваруваат плата. Како пример можат да се искористат Хрватска и Србија, каде што се прави разлика помеѓу надоместоците на плата и надоместоците на други приходи. Дополнително, членовите од 15 до 18 од ЗЗО треба да претрпат измена со која ќе се земе предвид спецификата на индивидуалните земјоделци (на пример, тие во првите 30 дена од неспособноста поради болест немаат право на надоместок од причина што немаат работодавач кој тоа би им го исплатил).

5. Неопходно е признавање на посебно право на надомест поради мајчинство во Законот за здравствена заштита за индивидуалните земјоделки на краток рок. На долг рок неопходна е синхронизација со тековните реформи во областа на работното законодавство, со цел да се направи разлика помеѓу отсуството поради мајчинство, татковство и родителство.

Постојната номенклатура и користењето на фразата „надоместок на плата“ не е соодветна за да ја долови суштината на овој надоместок. Затоа се препорачува правото на индивидуалните земјоделки да биде именувано различно, со посебен член во ЗЗО за да нема непотребни забелешки дека не се работи за право од работен однос. Неопходно е и додавање на посебен член во кој ќе се уреди дека индивидуалните земјоделци ќе имаат право на надомест поради бременост, раѓање и мајчинство. Со овој член ќе се дефинира правото, ќе се определи неговото траење и ќе се прецизира дека средства ќе се обезбедат од буџетот на државата. Понатаму, **важно е да се додаде посебен член (по членот 14) во кој ќе се определи висината на надоместокот во висина на процент од просечната плата или, пак, во висина на минималната плата утврдена со закон.** Во овој член треба да се уреди и начинот на исплатата. На долг рок неопходно е да се отвори поширока јавна дискусија до која несомнено ќе дојде заради потребата од транспонирање на директивите кои се однесуваат на родителското отсуство и за усогласување на семејните и професионалните обврски. Во рамки на оваа дискусија ќе треба да се одлучи дали ќе се задржи постојниот модел на уредување, при што ЗРО го уредува правото, а ЗЗО износот, или, пак, ќе се оди на уредување со посебен закон, слично на голем дел од анализираните држави. Во оваа дискусија од особена важност е да не се пропуштат спецификите на индивидуалните земјоделци и земјоделки и да се обезбеди нивна целосна рамноправност. Дополнително, ќе треба да се одлучи дали на паричните надоместоци ќе се гледа како на права кои произлегуваат од социјалното осигурување, нешто во кое сите учествуваме согласно начелото на солидарност, или како инструмент на социјалната заштита.

Библиографија

Литература

- Bak, J. Szałkowska, M. (2020) [The Social Security of Farmers in Poland and in selected EU Member States.](#) [Olsztyn Economic Journal](#), 15(3), 239-249.
- Barak-Erez Aeyal Gross (eds) (2007) Exploring Social Rights, Hart Publishing.
- Beyer, G. (2012) 'Economic Rights: Past, Present and Future', in Thomas Cushman (ed), Handbook of Human Rights. Routledge.
- De Burca, G. De Witte B. (2005) Social Rights in Europe. Oxford University Press.
- Eichenhofer, E. (2015) Social security as a human right: A European perspective во Research Handbook on European Social Security Law. Eds. Pennings, F. Vonk, G. Edward Elgar Publishing.
- Eichenhofer, E. (2015) Social security as a human right: A European perspective во Research Handbook on European Social Security Law. Eds. Pennings, F. Vonk, G. Edward Elgar Publishing.
- Eurostat (2013) [European System of National and Regional Accounts](#) - ESA 2010. Luxembourg.
- Fabre (2000) Social Rights under the Constitution. Government and the Decent Life. Oxford University Press.
- Hepple, B. (2011) Equality. The New Legal Framework. Hart Publishing.
- Hill, B., Blandford, D. (2007), Taxation Concessions As Instruments Of Agricultural Policy. The Agricultural Economics Society's 81st Annual Conference, University of Reading.
- ILO. 2021. [Review of social protection system in Albania: coverage, expenditure, adequacy and financing.](#) ILO Decent Work Technical Support Team and Country Office for Central and Eastern Europe (DWT/CO-Budapest). – Budapest: ILO, 2021.
- Koch, E. (2020) [The German Social Security System for Farmers.](#) Ubezpieczenia w Rolnictwie – Materiały i Studia, 2(74)/2020, s. 359–386.
- Langford, M (2008) Social Rights Jurisprudence. Cambridge University Press; Mikkola M. (2010) Social Human Rights of Europe. Legisactio.
- Lukas, K. (2021) The Revised European Social Charter: An Article by Article Commentary (Elgar Commentaries series). Edward Elgar Publishing.
- MacCormick, N (1982) Legal Right and Social Democracy, in Neil MacCormick (ed), Legal Right and Social Democracy, Essays in Legal and Political Philosophy. Oxford University Press.
- Miceikiene, A. Walczak, D. Pieńkowska-Kamieniecka, S. (2019) [Social Insurance for Farmers in Poland and Lithuania - a Comparative Analysis.](#) Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe. Warsaw, Vol. 22, Iss. 1, pp. 17-32.

Miceikiene, A. Walczak, D. Pieńkowska-Kamieniecka, S. (2019) [Social Insurance for Farmers in Poland and Lithuania](#) - a Comparative Analysis. Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe. Warsaw, Vol. 22, Iss. 1, pp. 17-32.

Mojsoska Blazhevski, N. Ristovski, A. Petreski, M. (2021) [Non-standard forms of employment in North Macedonia](#) - Final integrative report. International Labour Organization.

OECD (2020) Taxation in agriculture – Chapter 14. Estonia. Accessed at 21.4.2023 on <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/b357ea67-en/index.html?itemId=/content/component/b357ea67-en>

OECD (2020) [Taxation in agriculture – Lithuania](#).

Pedersini, R. Coletto, D. (2009) [Self-employed workers: industrial relations and working conditions](#). Eurofound.

Peers et al. (2021) The EU Charter of Fundamental Rights A Commentary, 2nd Edition. Hart Publishing. 985-1006.

Pennings, F (2007) The Meaning of International Standards in Social Security', in Jef van Langendonck (ed.), The Right to Social Security, Intersentia; Becker, U. Pennings, F. Dijkhoff Tineke (2013), International Standard-setting and Innovations in Social Security. Kluwer Law International.

Podstawka, M. Podstawka, Ł (2021) [Sickness, Accident, and Maternity Insurance for Farmers: A Need for Change](#). Problems of Agricultural Economics. No 3(368) 2021, 160-171.

Posturzyńska et al. (2012) [Principles of social security and health insurance for farmers in Poland and Germany](#) – a comparative assessment. Annals of Agricultural and Environmental Medicine 2012, Vol 19, No 3, 593-599.

Schoukens, P. (2007) [Securing social protection for farmers - Farmers' social protection in Serbia, Albania and Macedonia set off against European best practices](#). Regional CARDS-SISP Project. Стр. 99–102.

Spasova et al. (2017) [Access to social protection for people working on non-standard contracts and as self-employed in Europe](#) - A study of national policies. European Commission.

Spasova, S. Wilkens, M. (2018) [The social situation of the self-employed in Europe: labour market issues and social protection](#) in Social policy in the European Union: state of play. p. 102.

Zajkowska, O. (2015) Parental leaves in Poland: goals, challenges, perspectives. Availble at: <http://www.problemypolitykispolecznej.pl/pdf-122554-50831?filename=Parental%20leaves%20in.pdf>

Кануркова Јовановска, Ј. Петковска, Н. [Усогласување на македонското законодавство со Директивата 2010/41/ЕУ за примена на принципот на еднаков третман на мажите и жените кои вршат активности во својство на самовработените лица за укинување на Директивата 86/613/ЕЕЗ](#). Маргини. Скопје, 2022.

Комитет за економски, социјални и културни права (2008) [Генерален коментар бр. 19 – Право на социјална сигурност](#) (чл. 9).

Лазаров, Д. (2009) [Сиромаштија, нееднаквост и квалитет на живот во Република Македонија](#). Економски институт – Скопје. Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје.

Павловски, Б. Фришчиќ (2022) [Кога местото на живеење го одредува здравјето – Пристап до примарна здравствена заштита за руралното население во Република Северна Македонија](#). Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените.

Тошеска, М. (2021) [Положбата на руралните жени во македонското општество](#). Здружение за рурален развој „Локална акциона група АГРО ЛИДЕР“.

Тошеска, М. [Индивидуалните земјоделци и нивните права – Имаат ли право на платено породилно отсуство](#). Маргини. Скопје, 2022.

Туна, Е. Симоноска, А. Петровска-Митревска, Б. (2022) [Мултидимензионална анализа на сиромаштијата во Република Северна Македонија](#). Национална федерација на фармери.

Правни акти

Акти на ООН (МОТ)

- [Меѓународен пакт за економските, социјалните и културните права](#)
- ILO, Social Security (Minimum Standards) Convention, 1952 (No. 102).
- ILO, Social Protection Floors Recommendation, 2012 (No. 202).
- ILO, [Safety and Health in Agriculture Convention](#), 2001 (No. 184).
- ILO, [Maternity Protection Convention](#), 2000 (No. 183).
- ILO, [Maternity Protection Recommendation](#), 2000 (No. 191).

Акти на Советот на Европа

- Европска социјална повелба.
- [European Convention on the Social Protection of Farmers](#). Strasbourg, 6.V.1974.
- [Resolution 1806 \(2011\) of the Parliamentary Assembly of the Council of Europe on the Rural women in Europe](#).

Акти на Европската Унија

- Повелба за основните права во Европската Унија.
- Договор за функционирање на ЕУ.
- Regulation (EC) No 883/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the coordination of social security systems (OJ L 166, 30.4.2004).
- Regulation (EC) No 1408/71 of 14 June 1971 on the application of social security schemes to employed persons, to self-employed persons and to members of their families moving within the Community.
- Regulation 1408/71 in reference to the International Labor Organization Convention No. 102 of 1952 on the Minimum Standard of Social Security.

- Regulation 987/2009 of 16 September 2009 on the implementation of Regulation (EC) No. 883/2004 on the coordination of social security systems (Journal of Laws EU. L. 2009. 284. 1).
- [European Pillar of Social Rights](#).
- Council Recommendation of 8 November 2019 on access to social protection for workers and the self-employed (2019/C 387/01).
- Council directive of 19 December 1978 on the progressive implementation of the principle of equal treatment for men and women in matters of social security (79/7/EEC). Чл. 1 и 2.
- Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the implementation of the principle of equal opportunities and equal treatment of men and women in matters of employment and occupation.
- Council Directive 86/613/EEC of 11 December 1986 on the application of the principle of equal treatment between men and women engaged in an activity, including agriculture, in a self-employed capacity, and on the protection of self-employed women during pregnancy and motherhood.
- Directive 2010/41/EU of the European Parliament and of the Council of 7 July 2010 on the application of the principle of equal treatment between men and women engaged in an activity in a self-employed capacity and repealing Council Directive 86/613/EEC.

РС Македонија

- Устав на РС Македонија.
- [Закон за придонеси од задолжително социјално осигурување](#), „Службен весник“ бр.142/08... 247/18.
- [Закон за вршење земјоделска дејност](#), „Сл. весник“ бр. 11/2002; 89/2008; 116/2010; 53/2011; 39/16.
- [Закон за здравственото осигурување](#), „Сл. весник“ бр. 25/00... 60/23.
- [Закон за земјоделство и рурален развој](#). „Сл. весник“ бр. 49/2010... бр. 65/2023.
- [Закон за работните односи](#), „Сл. весник“ бр. 62/05... 288/21.
- [Закон за данок на личен доход](#). „Сл. весник“ бр. 241/2018... 274/2022. Чл. 19.
- Комисија за спречување и заштита од дискриминација (2023) [Мислење бр. 08-119/3 од 03.03.2023 година](#).
- Влада на РСМ (2023) [Програма за поддршка на социјалната сигурност на жените кои вршат земјоделска дејност за 2023](#).

Србија

- Закон за здравственото осигурување ([Zakon o zdravstvenom osiguranju](#). “Sl. glasnik RS”, br. 25/2019).
- Закон за придонесите од задолжителното социјално осигурување ([Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje](#), “Sl. glasnik RS”, br. 84/2004... 6/2023).
- Закон за финансиска поддршка на семејства со деца ([Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom](#), “Sl. glasnik RS”, br. 113/2017... 46/2021).
- Закон за работата ([Zakon o radu](#), “Sl. glasnik RS”, br. 24/2005...13/2017).

Хрватска

- Закон за земјоделството. ([Zakon o poljoprivredi](#), NN 118/18... 152/22).
- Закон за задолжителното здравствено осигурување. ([Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju](#), NN 80/13... 33/23).
- Закон за данокот на доход. ([Zakon o porezu na dohodak](#), NN 115/16,...151/22).
- Закон за данокот на додадена вредност ([Zakon o porezu na dodanu vrijednost](#), NN 73/13...33/23).
- Закон за придонесите ([Zakon o doprinosima](#), NN 84/08... 33/23).
- Закон за мајчинска и родителска поддршка ([Zakon o roditeljnim i roditeljskim potporama](#), NN 152/22).

Словенија

- Закон за здравствената заштита и здравственото осигурување ([Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju](#), UL 72/06... 40/23).
- Законот за пензиско и инвалидско осигурување ([Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju](#), Uradni list RS, št. 48/22 – uradno prečiščeno besedilo in 40/23 – ZČmIS-1).
- Закон за здравствената заштита и здравственото осигурување ([Zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju](#), UL 72/06... 40/23).
- Закон за родителска грижа и надоместоци за семејството ([Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih](#), Uradni list RS, št. 26/14, 90/15, 75/17 – ZUPJS-G, 14/18, 81/19, 158/20, 92/21 in 153/22).
- Закон за придонеси од социјалното осигурување ([Zakon o prispevkih za socialno varnost](#), Uradni list RS, št. 5/96... 26/14).

Албанија

- Закон за социјалното осигурување на Република Албанија ([Ligj Nr. 7703, datë 11.05.1993 për sigurimet shoqërore në Republikën e Shqipërisë](#)).

Естонија

- Закон за социјалниот данок ([Social Tax Act](#), RT I 2000, 102, 675).
- Законот за здравствено осигурување ([Health Insurance Act](#), RT I 2002, 62, 377).
- Закон за семејни надоместоци ([Family Benefits Act](#)). Чл. 32.

Полска

- Закон за социјално осигурување на земјоделците ([Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników](#)).

Германија

- Закон за здравствено осигурување на земјоделците ([Zweites Gesetz über die Krankenversicherung der Landwirte](#), BGBl. I S. 2477, 2557).
- Закон за заштита на мајките на работа, на обука и на универзитет ([Gesetz zum Schutz von Müttern bei der Arbeit](#), in der Ausbildung und im Studium, BGBl. I S. 1228).
- Уредба за приходот од земјоделска дејност (Arbeitseinkommensverordnung Landwirtschaft (AELV)).

Бугарија

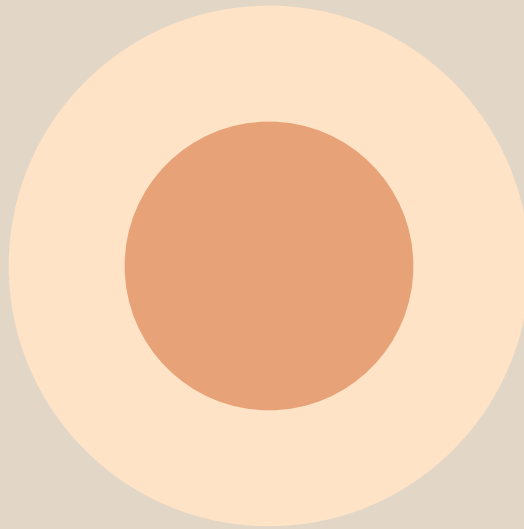
- Законик за социјално осигурување ([Кодекс за социјално осигурување](#), ДВ, БР. 67 ОТ 2003 Г.).
- Закон за буџетот на државното социјално осигурување за 2022 ([Закон за буџета на државното општествено осигурување за 2022 г.](#) ДВ, бр. 18/2022 г.).

Црна Гора

- Закон за земјоделство и рурален развој ([Закон о пољопривреди и руралном развоју](#), “Sl. list CG”, br. 56/2009... 51/2017).
- Закон за придонесите за задолжително социјално осигурување ([Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање](#), “Sl. list CG”, br. 13/2007... 42/2019).
- Закон за задолжително здравствено осигурување ([Закон о обавезном здравственом осигурању](#), “Sl. list CG”, br. 6/2016 ... 67/2019).
- Закон за социјална и детска заштита ([Закон о социјалној и дječјој заштити](#), “Sl. list CG”, br. 27/2013... 31/2017).

Литванија

- Закон за земјоделските стопанства. ([Law on Farmer’s Farms](#), No. VIII-1159).
- Закон за државното социјално осигурување (No. I-1336).
- Закон за социјално осигурување за болест и мајчинство. (Law on sickness and maternity social insurance, No XII-2142).

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

Citizens for change!

МРЕЖА ЗА
ЗАШТИТА ОД
ДИСКРИМИНАЦИЈА

Скопје, 2023